

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ТІЛ САЯСАТЫ КОМИТЕТІ
ІШШАЯХМЕТОВ АТЫНДАҒЫ «ТІЛ-ҚАЗЫНА» ҰЛТТЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫ

**ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ
МИНИМУМДЫ ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ**
республикалық онлайн семинардың
жинағы

Астана, 2025

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Тіл саясаты комитетінің тапсырысы бойынша
«Қазақстан Республикасында тіл саясатын дамытудың 2023-2029 жылдарға
арналған тұжырымдамасының» аясында шығарылды

Құрастырушылар: Д.Оспанова, Ж.Бахытбекқызы

Республикалық онлайн семинар жинағы // Шайсұлтан Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы. – Астана, 2025. – 47 б.

Республикалық онлайн семинар жинағында қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуда лексика-грамматикалық минимумды (ЛГМ) тиімді қолданудың ғылыми-әдістемелік негіздері, оны әртүрлі деңгейлерге бейімдеу жолдары, сондай-ақ ЛГМ негізінде коммуникативтік тапсырмалар құрастырудың практикалық үлгілері ұсынылған. Семинар материалдарында ЛГМ-ді цифрлық білім беру құралдары арқылы меңгерту, оны оқу үдерісіне енгізудің заманауи тәсілдері және халықаралық тіл үйрету тәжірибесімен ықпалдастыру мәселелері қарастырылады. Жинақ орта және жоғары білім беру ұйымдарының, тілдерді оқыту орталықтарының әдіскерлері, оқытушылары мен зерттеушілеріне арналған.

© Шайсұлтан Шаяхметов атындағы
«Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық
орталығы, 2025

АЛҒЫ СӨЗ

«Қазақстан Республикасында тіл саясатын дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында» тіл орталықтары мамандары мен оқытушылардың кәсіби құзыретін арттыру – бүгінгі білім беру жүйесінің басым бағыттарының бірі. Осы орайда қазақ тілін тиімді меңгертудің негізі саналатын лексика-грамматикалық минимумды (ЛГМ) жүйелі қолдану және оны халықаралық тіл үйрету тәжірибесімен ұштастыра отырып жетілдіру әдістемелік жұмыстың өзекті бағытына айналып отыр. ЛГМ-нің заманауи талаптарға сай құрылуы мен оны меңгерту әдістерін жетілдіру тіл үйренушінің тілдік құзыреттілігін кешенді дамытуға жол ашады.

Сіздердің назарларыңызға ұсынылып отырған бұл жинақ – «Лексика-грамматикалық минимумды қолдану жолдары» атты республикалық онлайн семинар аясында көтерілген өзекті мәселелер мен тәжірибелік ұсыныстардың нәтижесін топтастырған ғылыми-әдістемелік еңбек.

Қазақ тілін шет тілі немесе екінші тіл ретінде оқыту жүйесінде лексика-грамматикалық минимум (ЛГМ) – тіл үйренушінің тілдік құзыретін қалыптастырудағы іргелі әрі жүйелі негіз. ЛГМ-ді тиімді қолдану оқыту сапасын арттырып қана қоймай, үйренушінің практикалық тілдік дағдыларын нақты мақсатқа бағыттап дамытуға мүмкіндік береді. Сондықтан да бұл мәселе қазіргі тіл үйрету әдістемесінің күн тәртібінен түспейтін, ғылыми әрі педагогикалық тұрғыдан ерекше маңызға ие бағыттардың бірі болып отыр.

Семинар барысында қазақ тілін түрлі деңгейде меңгертуге арналған ЛГМ құрылымы, оны құрастыру қағидаттары, тілдік жағдаяттарда қолдану жолдары, ұлттық-мәдени бірліктер мен эмоционалды-коммуникативтік құралдарды сабақ мазмұнына кіріктіру мәселелері кеңінен қарастырылды. Теория мен тәжірибені тоғыстырған бұл алаң отандық тіл үйрету тәжірибесін жаңа сапалық деңгейге көтеруге бағытталған маңызды қадам болды.

Жинаққа енген материалдар мен баяндамалар әдіскер-оқытушылар мен жас мамандарға, оқу бағдарламаларын әзірлеушілер мен оқу құралын жасаушыларға нақты әдістемелік бағыт береді деп сенеміз. Сонымен қатар, бұл жинақ қазақ тілін үйрету ісін жетілдіруге, оқу үдерісін сапалы ұйымдастыруға өз септігін тигізеді деген үміттеміз.

I ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛІН ДЕҢГЕЙЛЕП ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

III. Қапантайқызы

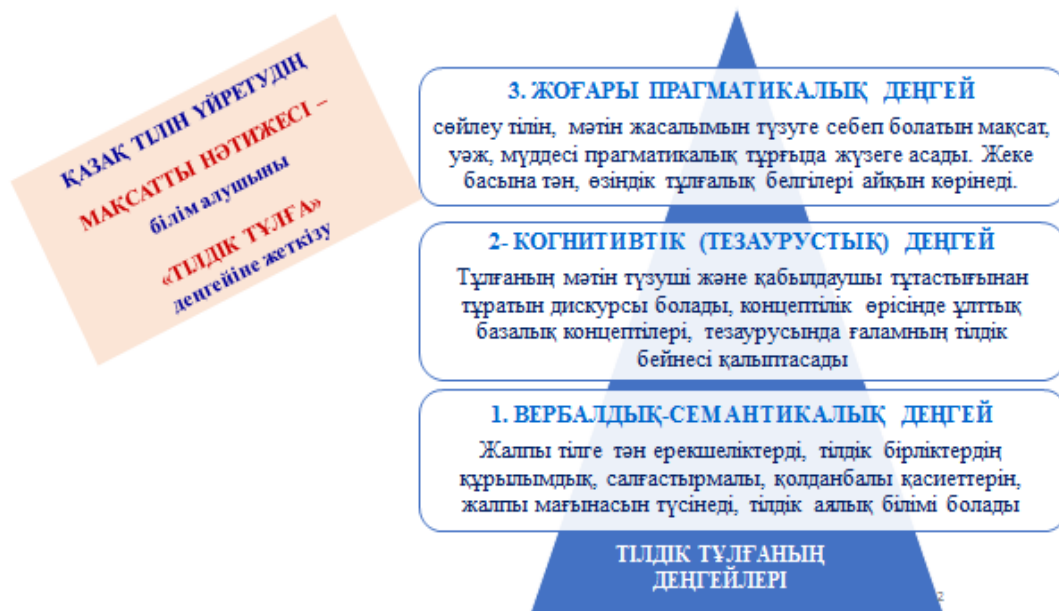
Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ профессоры, п.ғ.д.

Белгілі бір тілді меңгерту үшін ең алдымен сол тілдің лексикасын оқытудың ерекшелігін білу маңызды. Адам қай тілде сөйлегісі келсе де, сөздік қордан өзіне қажетті лексикалық тұлғаларды білмесе, біріншіден, айтайын деген ойын жеткізе алмайды, екіншіден, басқа біреудің сөзін, ойын түсінбейді. Осы орайда, сөйлеу әрекеті, сөйлеуді қалыптастыру мен қабылдау әрекеттерін көпжақты деп қарастырамыз. Мысалы, сөйлеу әрекеті деп белгілі бір дәрежеде тіл белгілерін пайдалану арқылы сөйлеуші өзінің іс-әрекетін, мінез-құлқын көрсете алады десек [1], Л.Выготский бұл тұжырымды неғұрлым тарылтып, сөйлеу әрекетінің тілдік белгілерін «ынталандыру құралы (стимул-средство)» ретінде әрекет ететін дүние деп түсіну керек дейді. Яғни бұл әрекетті сөйлеуді жүзеге асыру мен оны қалыптастыруда алдын-ала жоспарланған мақсатты әрекет ретінде тануымыз керек деген пікір айтады [2]. Сондай-ақ сөйлеу әрекетінің компоненттері де әртүрлі болады. Әдетте, бұл ақыл-ой әрекеттері, мысалы, сөйлеуді жоспарлау және сөйлеу органдарының қызметі сияқты сыртқы әрекеттерді және олардың өзара байланысы мен тәуелділігін анықтау секілді ерекшеліктерден тұрады.

Кез келген тілді үйренуде, біріншіден, оның әртүрлі тілдік аспектілерін меңгеру, екіншіден, қарым-қатынас құралы ретінде қолдана білуге дағдылану оқыту процесіндегі ең күрделі мәселелердің бірі. Тілді жүйелі түрде үйрену мектептен басталатындықтан, оны оқыту қазіргі ғылымдардың, атап айтқанда лингвистиканың, психологияның, педагогиканың соңғы жетістіктеріне сүйенетіні сөзсіз. Осы тұрғыда елімізде қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытудың ғылыми негізі жан-жақты қарастырылып жатыр, десек те, лексикалық дағдыларды қалыптастыруда тұжырымдалған ғылыми қағидалар, қорытындылар қазақ тілін оқыту әдістемесі ғылымын теориялық тұрғыдан толықтыруды қажет етеді. Зерттеу қорытындылары қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытатын сыныптарда лексиканы оқыту сапасын жетілдіруге, оқыту барысында оқушының психикалық күйін анықтай отырып, оқытуды нәтижелі ететін әдістер бойынша жұмыс жасауға мүмкіндік береді.

Лексикалық дағдыларды қалыптастыруда теориялық және әдіснамалық, қолданбалы сипаттағы практикалық ойлауды психикалық үрдістер жүзеге асырады. «Психиканың түйсіну, қабылдау, ойлау немесе қиял үрдістерінің ұйымдасқан жүйесі ретінде зерттелуі бүгінде осы үрдістердің өздерін игеруді ғана емес, сонымен қатар жүйелер мен жалпы объектілердің табиғаты жөніндегі түсініктерді тереңнен қайта

ұғынуды талап етеді. Психикалық үрдістердің дамуы мен құрылымы жайлы түсініктерді қалыптастыру әуел бастан психологияның өзінің ауқымынан тысқары методологиялық сипаттағы мәселелерге көңіл бөлуді қажет етеді» [3,3-б.].

Тіл үйренудегі психологиялық процестер әрекет арқылы дамиды деп айтуымызға болады. Бұл көзқарасты алғаш психолог Л.Г.Выготский ұсынған [2,20-б.]. Кейіннен бұл қағиданы А.Н.Леонтьев, А.Р.Лурия, т.б. өз еңбектерінде қолдады. Тіл үйретудің ғылыми негіздерінің бірі психологиялық жағы И.А.Зимняя, Б.Б.Беляев, А.Н.Леонтьев, К.Оразбекова, Е.Суфиев, т.б. еңбектерінде айтылған. Бұл оқу құралдарында шет тілін оқытуда психология ғылымының атқаратын рөлі, өзге тілді үйренудің психологиялық заңдылықтары, ерекшеліктері, сабақ тиімділігінің психологиялық аспектілері кеңінен баяндалған. Зерттеулер жоғарыда аталған ғалымдар А.Н.Леонтьев, С.Л.Рубинштейн, Л.С.Выготский сияқты көрнекті психологтардың адам әрекеті, сөйлеу механизмі жөніндегі ғылыми еңбектеріне негізделіп жазылған еді. Тілді, лингвистикалық жүйеде сарапталған тілдік бірліктерді оқыту әрекетінде субъектілердің сан қырлылығы оқыту әдістемесінің ғылымаралық сипатын танытады.

Танушы тұлғаның оқу әрекеті барысындағы түрлі жай-күйі мен мотивациялық қырлары әдістеме ғылымында субъектінің психофизиологиялық ерекшелігімен тығыз бірлікте қарастыруды қажет етеді. «Сөз психологиясын, сөз тудыру механизмдерін зерттеп білу, адам психофизиологиясы функциясының дамуы (П.П.Блонский, Б.Г.Ананьев, С.Л.Рубинштейн, Н.И.Жинкин және т.б.) аталған ұғымдардың әдістеме ғылымының дамуына тиімді әсерін тигізіп қана қоймай, «әдістемені» психологияның меншігіне жүктеді (В.А.Артемов, Г.В.Репкин, Б.А.Бенедиктов, Г.В.Карпов)» [4, 14-б.]. Психологтардың пікіріне сүйенсек,

тіл үйретуде оқушының ойлау қабілетіне, оның ана тілінен алған біліміне сүйеніп, екінші тілде сөйлеу дағдыларын саналы қалыптастыру пайдалы. Сонда ғана қажетті дағдылар орнықты, нық қалыптасады. Психолог С.Л.Рубинштейн: «Дағды саналы түрде автоматтандырылған қимыл-әрекет түрінде көрінеді, ал сонан соң әрекеттің автоматтанған тәсілі ретінде қызмет атқарады», — дейді.

Ғалым Ф.Оразбаева лексиканы оқытуға байланысты: «Лексиканы оқытуда сөзге үлкен мән беріледі» деп, әр сөзді орынды қолдану арқылы өз ойын жүйелі жеткізуге болатындығын айтады [5, 100-б.]. Тілдегі сан алуан мағыналы сөздерді түсініп, талдап, таңдап қолдануда лексикалық дағдылардың қалыптасуының мәні аса зор. Демек, сөйлеу әрекеттері мен тілдік лексикалық құралдарды егіз ұғым ретінде қарастырмаса, тіл үйренуде тілдік қатынасқа түсудің тиімді әдісін анықтау мүмкін емес. Сондықтан да қазақ тілін оқытуда лексикалық дағдыларды қалыптастырудың әдістемесін ғылыми зерделеу жұмысымыздың негізгі міндеті ретінде қарастырылады.

3

Зерттеуде тілді оқытуда лексикалық дағдыларды қалыптастыру мәселесі аясында әдебиеттерге, отандық және шетелдік зерттеулерге шолу жасалды. Ғалымдардың еңбектерінің негізінде теориялық деректерді зерттеу мен талдау әдістері қолданылды. Осы мақаланы жазу барысында педагогикалық зерттеулерді жүргізудің теориялық және практикалық әдістері қатар жүргізілді. Атап айтқанда, жұмыстың әдіснамалық базасы ретінде жалпы дидактикалық принциптер негізге алынып, эксперимент нәтижесінде лексикалық дағды қалыптастыру барысында оқушыларда кездесетін оқу үдерісіндегі бірқатар мәселелер анықталды. Жоғары сынып оқушыларының лексикалық дағдыларының қалыптасу деңгейін бағалау мен еркін қарым-қатынасқа түсуде лексикалық дағды қалыптастырудың маңызын ашу үшін әдістемелік эксперимент өткізілді.

Анықтаушы кезеңде біз лексикалық дағдылардың қалыптасуының бастапқы деңгейін бағалап, проблемаларды анықтадық. Екінші кезең – жасалған эксперимент жоспарын тікелей жүзеге асыруға арналды. Бұл практикалық кезеңнің барысында балалармен тікелей жұмыс жүргізілді. Үшінші кезеңде мәлімдеме жасалды, яғни біз нәтижелерді өңдедік, алынған деректерді талдадық, зерттеу барысында алынған сапалық және сандық сипаттамаларға статистикалық өңдеу жүргіздік. Сондай-ақ, алынған нәтижелер өзара салыстырылды (мысалы, анықтау кезеңінің нәтижелері бақылау кезеңінің нәтижелерімен). Алынған нәтижелер бойынша эксперименттің қалыптастырушы кезеңінде атқарылған жұмыстың тиімділігі туралы қорытынды жасалды.

Тілдің қызметі: «Біреуден бір нәрсе өтіну» әрекетінің деңгейлерге сай жүзеге асуы

A0	A1	A2	B1	B2	C1	C2
Терезені аш!	Есікті жап!	Есікті жап!	Есікті жап!	Есікті жап!	Есікті жап!	Есікті жап!
-	-	Есікті жапшы!	Есікті жапшы!	Есікті жапшы!	Есікті жапшы!	Есікті жапшы!
-	-	Есікті жабасың ба?	Есікті жабасың ба?	Есікті жабасың ба?	Есікті жабасың ба?	Есікті жабасың ба?
-	-	Есікті жаба салшы	Есікті жаба салшы	Есікті жаба салшы	Есікті жаба салшы	Есікті жаба салшы
-	-	-	Есікті жауып жіберші	Есікті жауып жіберші	Есікті жауып жіберші	Есікті жауып жіберші
-	-	-	Есікті жауып жібере аласың ба?	Есікті жауып жібере аласың ба?	Есікті жауып жібере аласың ба?	Есікті жауып жібере аласың ба?
-	-	-	-	-	Есікті жауып жіберсең жақсы болушы еді.	Есікті жауып жіберсең жақсы болушы еді.
-	-	-	-	-	-	Егер саған қиын болмаса, есікті ақырын ғана жаба қойшы

Тәжірибелік-эксперименттік жұмысты ұйымдастыру кезінде келесі ережелер ескерілді:

1. Зерттеу мақсаты мен гипотезасына сәйкес келетін оқу процесіне әдейі өзгерістер енгізуден тұрды;

2. Эксперименттік жұмыс Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы No348 бұйрығымен бекітілген Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарына сәйкес әзірленген (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде No29031 болып тіркелген) оқу бағдарламасының негізінде орта мектептің жоғары сыныбына бекітілген қазақ тілін оқыту бағдарламасына сәйкес жүргізілді;

3. Жұмыс лексикалық дағдыларды дамытуға бағытталған оқу тапсырмаларының кешенінің тиімділігін зерттеу үшін жүргізілді.

Экспериментке жалпы 26 адам қатысты. Оның ішінде 13 адам бақылау тобында, 13 адам эксперименттік топта болды. Лексикалық дағдыларды қалыптастыру кезіндегі тапсырмаларды орындау барысындағы мәселелерді анықтау мақсатында қосымша сауалнама жүргізілді.

Лексикалық құзыреттілік кез келген тілді екінші тіл ретінде оқытуда негізгі компоненттердің бірі болып табылады, өйткені лексикалық дағдыларды қалыптастырмай сол тілдегі ақпараттарды қабылдау немесе қолдану мүмкін емес [6,394-б.]. Сондықтан лексикалық дағдыларды қалыптастыруда коммуникативтік құзыреттілік мәселесіне де ерекше тоқталуымыз керек. Коммуникативтік құзыреттілік қазіргі шет тілдерін оқыту әдістемесінде белгілі бір компоненттерден (құзыреттерден) тұратын бірлік ретінде қарастырылады. Тілдерге арналған жалпы Еуропалық анықтамалық жүйенің авторлары [7,108-б.] коммуникативтік құзыреттіліктің келесі компоненттерін ажыратып көрсетеді:

- лексикалық, грамматикалық, семантикалық, фонологиялық, орфографиялық, орфоэпиялық құзыреттерді қамтитын лингвистикалық құзыреттілік;

- социолингвистикалық құзыреттілік;

- дискурсивті (принциптерді білу) прагматикалық құзыреттілік, функционалдық (коммуникативтік функцияларды орындау үшін қолданылатын принциптерді білу) және тілдік бағдарламалау құзыреттілігі.

Тілді үйретудің деңгейлерінде оқушының барлық құзыреттіліктерін қалыптастыруда ең алдымен тілдік, (лексикалық, грамматикалық), фонетикалық (орфоэпиялық, орфографиялық), сөйлеу (жазылым, айтылым, тыңдалым) қабілеттерін дамытудың маңызы зор. Лексикалық құзыреттілік тілдер үшін жалпы Еуропалық анықтамалық жүйеде лексикалық бірліктерді білу және лексикалық, грамматикалық элементтерден тұратын сөздік қорды пайдалану мүмкіндігі ретінде анықталады. Лексикалық элементтерге тұрақты тіркестер (ауызекі тілдегі формулалар, фразалық идиомалар, бекітілген фреймдер, фразалық етістіктер, бекітілген тіркестер) және жеке сөздердің формалары жатады. Грамматикалық элементтер сөздердің жабық кластарына жатады (мақалдар, есімдіктер, предлогтар, көмекші сөздер). Алайда, бұл анықтама лексикалық құзыреттіліктің құрамы мен құрылымын толық көрсетпейді, сондықтан әдіскерлердің осы мәселеге деген көзқарасын талдап көрейік.

Лексикалық дағдылар продуктивті және рецептивті болып бөлінетіндігі белгілі. Нәтижелі лексикалық құзыреттіліктің негізгі – белсенді лексика. Мұнда білім алушылар өз ойларын ауызша немесе жазбаша білдіру үшін, сонымен қатар тыңдау мен оқу кезінде басқа адамдардың ойларын түсіну үшін қолданатын лексикалық материал. Ал рецептивті лексикалық дағдылар активті және пассивті лексикаға негізделген, бұл оқушының басқа адамдардың ойларын ауызша (тыңдау кезінде) және жазбаша (оқу кезінде) қабылдау арқылы түсінетін лексикалық қабаттар. Өнімді лексика әрқашан рецептивті лексиканың бөлігі болып табылады, ал пассивті лексиканың сыйымдылығы активті лексикаға қарағанда үлкен. Батия Лауфер өз тәжірибелерінде пассивті лексиканың сыйымдылығы шет тілін үйрену процесінде белсенді лексиканың сыйымдылығынан он есе көп екенін дәлелдеді [8, 265-б.]. Ал ғалым Карин Агуадо сөзді түсіну оның

сөйлеуде белсенді қолданылуын міндетті түрде қамтамасыз ете бермейтінін және керісінше оқушының белсенді сөздік қорына жататын сөзді оқу немесе тыңдау кезінде әрдайым түсіне бермейтіндігін айтады [9]. Лексикалық дағдыларға байланысты профессор Р.К.Миньяр-Белоручев лексикалық дағдының мәнін қабілет ретінде анықтап, оның қызметі нақты сөйлеуге байланысты ұзақ мерзімді жадтан сөз стандартын бірден шығару, оны сөйлеу тізбегіне қосу деп тұжырымдаған[15, 44–45-б.].

Лексикалық дағдылардың компоненттік негізін Э.Г.Азимов пен А.Н.Щукин ұсынады, олар сөздерді айту және лексикалық бірліктердің тіркесімі сияқты операциялармен қатар, сөздерді іріктеуге байланысты бірліктерді таңдау мен комбинацияның барлығын анықтайды [4, 133-б.]. Айта кету керек, сөз қолдану тек сөздерді білуді ғана емес, сонымен қатар оларды сөйлеу барысында орынымен дұрыс жұмсауды да қажет етеді. Бұл көп уақытты алатын міндет екі аспект бойынша жүзеге асады: лексиканы сөйлеу кезінде еркін қолдануды үйреніп қана қоймай, оны қарым-қатынаста да түсіну. Шет тіліндегі сөйлеудің лексикалық дұрыстығы, ең алдымен сөзді дұрыс жұмсауда, үйренуші тілдегі сөздердің дұрыс тіркесімінде, оның нормаларына сәйкестігінде, сондай-ақ ана тіліндегі баламаларымен салыстыру арқылы ерекшеленеді.

Сөздер біздің жадымызда оқшауланбайды, бірақ лексикалық бірлік деңгейінде құрылымдық қатынастардың екі түрін догматикалық және синтагматикалық біріктіретін лексикалық–семантикалық қатынастардың күрделі жүйесіне енетіні белгілі. Синтагматикалық байланыстар – бұл сызықтық орналастыру деңгейі. Синтагма деңгейі – сөз тіркесі мен сөйлемдегі сөздердің байланысы. Синтагматикалық ассоциацияда «стақан» сөзін «сүт» сөзімен, ал «жақсы» сын есімін «бала» сөзімен байланыстыра оқытуға болады. 9–10 жастан бастап категориялық ойлау басым болады, сондықтан парадигматикалық байланыстар «жақсы» — «жаманмен», ал «стақан» сөзін «ыдыс» және т.б. байланыстырып оқыту тиімді.

1. Жағдаяттық ұстаным

«Қазақ тілін деңгейлік оқытудың негізгі ұстанымы – тілдік материалдарды кәдімгі өмір шындығындағы жағдайлардың негізінде ұйымдастырып, сөйлеу жағдаятында қолдану»

Қ. Қадашева

2. Тұлғалық бағдарлы оқыту ұстанымы

“Жаңадан тілі шығып келе жатқан сәби өз ойын жеткізу үшін сөйлемді толық айтып жатпайды, сөйлемнің ішінен ең маңызды, айтар ойын жеткізетін сөзді не тіркесті ғана айтады. Сондай-ақ, адам өз ана тілінен бөтен, әсіресе, генеологиялық жағынан басқа тілді үйренгенде, ең алдымен күнделікті тіршілікке қажет тіркестер мен сөздерді жаттауға тырысады”

Оразбаева Ф.

Парадигматикалық байланыстар грамматикалық, фонетикалық және басқа парадигмалардың әртүрлі деңгейлерімен тікелей байланысты (мысалы, көпше зат есімнің қалыптасу парадигмасы, әр түрлі буындардағы дауысты дыбыстарды сәйкес орналастыру және т.б.) [11,34-б.]. Сөздердің парадигматикалық немесе тікелей байланыстары лексикалық және грамматикалық парадигмалардың формальды деңгейін ғана емес (яғни, сөздің әртүрлі формалары деңгейінде), сонымен қатар синонимдер, антонимдер және контекстке жақын басқа сөздерді қамтитын семантикалық өрістер мен микрожүйелерді де қамтиды. Жалпы, біз «пассивті лексика – активті лексика» дихотомиясы ретінде емес, біртіндеп өнімді және рецептивті лексикалық күзіреттіліктің арасындағы айырмашылықты анықтайтын Биргит Хенриксеннің көзқарасымен келісеміз [12, 309-б.], яғни оқушылардың сөздік қоры бір-бірінен бөлек екі бөлікке бөлінбейді, кез келген тілді үйрену барысында лексикалық бірліктер пассивті лексикадан белсендіге және керісінше болып ауысып отырады.

Лексикалық дағдыларды қалыптастыру кезең-кезеңімен жүреді. Лексикалық дағдыларды қалыптастырудың бірінші кезеңі сөз туралы сенсорлық ақпаратты алудан басталады, екінші кезең оны қолдану, үшінші кезең оны шығармашылықпен ұштастыру. Әр кезеңдетілдік лексиканы игерудің белгілі бір стратегиялары қолданылады: ынталандырушы (білім алушылардың қызығушылықтарын оятып, эмоциясын білдіруге ықпал ету); графикалық ұйымдастырушыларды пайдалану стратегиясы (ақпаратты неғұрлым ыңғайлы қабылдау үшін «қысу» тәсілі, оқу материалын визуализациялау); лингвожүйелендіруші (сыни ойлауға бағытталған жаттығулар және игерілген лексиканы пысықтау, оны қолдану); ықтималды болжау стратегиясы (тілдік болжамды дамытатын жаттығулар жиынтығы); компенсаторлық (оқушылардың вокабулярында сөз тапшылығы кезіндегі қиындықтарды жеңуге бағытталған әрекеттер); рефлексивті стратегия (лексикалық материалды игеру процесін бағалау, бақылау, жұмыс нәтижелерін интроспекциялау) [13, 16–18-бб.].

Тілдің танымдық қызметін басшылыққа ала отырып іріктелген лексикалық бірліктер тіл үйренушілерге әлдеқайда тартымды, түсінікті, пайдалы әрі қажетті болады. Тіл үйретуде сол тілді қолданушы халықтың рухани мәдениеті жайында тереңірек мәлімет берудің кейбір жолдары төмендегідей:

1. Сабақ барысында кездесетін ұлттық сипаттағы сөздерді баламасы бар болса, тікелей аудару тәсілімен, егер жоқ болса, мағынасын ашу жолымен түсіндіру;

2. Мәтінге лингвостилистикалық талдау жасауда мәтінге қосымша автордың қысқаша өмірбаяны мен шығармашылығы, шығарманың жазылу тарихы, оқиға болған кезең т.б. жайлы мәліметтер беру;

3. Берілген тақырыпты, мәтінді түсіндіруде көру сезімдеріне әсер ету немесе соған сай бейнефильмдер, иллюстрациялар, суреттер сынды көрнекілік құралдарын ұсыну;

4. Сабаққа сәйкес кинотелекурстар ұйымдастыру;

5. Әр ұлттың өзіне ғана тән «ым тілі» жайында қосымша мәлімет беру т.б.

3. Қатысымдық-функционалдық ұстаным

“...Сөз жеке тұрғанда, лексикалық тұлға ретінде **атаулы қызмет** атқарса, басқа сөздермен байланысқа түсіп, ойды жеткізу арқылы **қатысымдық қызмет** атқарады. Айтылымда қолданылатын кез келген лексикалық тұлғаның, яғни сөйлесімдік бірліктің ең негізгі маңызды ерекшелігі – оның функционалдығы.

Ф.Оразбаева

“Коммуникативті-функционалды принцип оқытудың **барлық деңгейінде басшылыққа** алынады”

Ерназарова З.Ш.

Қазақ тілін оқыту сабақтарында ұлттанымдық деректерді тиімді тәсілдер арқылы ұсынуға бағытталған жұмыстарды жүргізу үшін мұғалім ұлт тарихы, мәдениеті жайында терең біліммен қаруланған, жан-жақты, білікті, нағыз ұлтжанды маман болуы керек.

Ересектерге тіл үйрету сабақтарындағы уақыттың шектеулілігі ұсынылатын лексикалық минимумның ішіне ұлттың қоғамдық және мәдени өмірі, дүниетанымы жайындағы мәліметтерді әр деңгейге сәйкес ұтымды жолмен сұрыптай отырып енгізу қажеттілігін тудырады. Елді таныту, мәдениетті таныту, тіл арқылы ұлтты таныту қажет, алайда, танымдық деректерді оқулықта берудің және берілген дүниені дұрыс жеткізе білудің жолы бар. Тіл үйренуші білетін грамматикалық бірліктер шектеулі болғандықтан, мәтіндер олардың деңгейіне қарай бейімделіп, қарапайым тілмен берілуі тиіс. Мәтіндер тіл үйренушіге ой салу, ары қарай өздері қосымша ақпарат алуға ынталандыру мақсатында ұлы адамдар жайлы зерттеушілердің пікірлерін тіл үйренушілердің өз ана тілінде әңгімелеп берсе, әлдеқайда тиімді болады. Біріншіден, уақыт үнемделеді, екіншіден, осыдан кейін ұсынылатын оқу материалының авторитеті арта түседі.

4. Танымдық ұстаным

Тілдің танымдық қызметін басшылыққа ала отырып іріктелген лексикалық бірліктер тіл үйренушілерге әлдеқайда тартымды, түсінікті, пайдалы әрі қажетті болады, ондай деректер арқылы тіл үйренушінің бойында сол тілді қолданушы халықтың жанын түсіну, халыққа, тілге деген сый-құрмет сезімдерін оятады»

Оразбаева Ф.

«Адамзат тілі ежелгі дәуірден-ақ таным құралы ретінде дүниені танып білуге, санада сәулеленген түсініктерді жарыққа шығаруға қызмет етіп келеді. Адамзаттың алуан түрлі танымдық ұғым-түсініктерін оның тілдік танымынан ажырата қарауға болмайтындығы жөнінде аз айтылып жүрген жоқ»

Г. Қосымова

«Тілді екінші тіл ретінде оқып-үйренудегі басты мақсат – сөйлеу әрекетін меңгеру екені белгілі. Тіл үйретуде сөйлеу әрекетінің түрлері – оқылым, тыңдалым, жазылым, айтылымды қатар дамытып отыру маңызды. Бұл дағдылар үйренетін тілде еркін қарым-қатынас жасауға, өзгелермен пікір алмасып, өз көзқарасын білдіре алуына, өз ойын сауатты және жүйелі түре жеткізе алуына, қажетті ақпаратты тиімді қолдана алуына ықпал етеді» [14, 352-б.]. «Сөздер сөйлеу ағымына түскенде ғана тілдік қатынас құралына айналады» деп ғалым Ф.Оразбаева айтпақшы, тілді меңгертуде коммуникациялық жаттығулардың маңызы зор [16, 121-б.]. Тілдік және сөйлеу жаттығуларының жалпы сандық қатынасы шет тілін меңгерудегі басымдық сөйлеу практикасына беріледі деген заманауи әдістеменің деректеріне сүйене отырып анықталды.

Оқушылардың лексиканы игеру үдерісінде лексикалық дағды қалыптастыру белгілі бір ретпен жүреді: біріншіден, лексика оқушылардың сөздік қорына ене бастайды; сөздерді мағынасымен үйлесімді сөйлеуде қолдана білу; екіншіден, лексиканы қолдану автоматтылыққа көшеді; үшіншіден, лексиканы қолдану іс жүзінде сабақта оқушылармен жетілдіріледі. Осы бірізділікке байланысты бастапқы кезеңде лексикамен жұмыс істеудің лексикамен танысу, алгоритмдік, шығармашылық кезеңдері бойынша жұмыс жүргіздік. Жүргізілген жаттығу жұмыстарының бірінші тобы лексикалық жаттығу, яғни теориялық мәліметтер пысықталып, сөздерді автоматты шығаруға қолданыс үстінде дағдыланады. Дұрысында, оқушылар сөздіктермен танысып, сөздікті пайдалану жұмысы оқу үдерісіндегі лексикалық ұғымдармен бірге жүргізіліп отырды. Мысалы, түсіндірме сөздікпен танысу, оларды пайдалану жұмысы лексикалық ұғымдармен жұмыс жасау барысында қарастырылды. Әрбір жаңа сөзді өткенде оқушылар сөздің лексикалық мағынасын сөздікте қалай түсіндірілетін немесе өздері мағынасын аша алмаған сөздердің мәнін ұғу үшін пайдаланды. Мысалы, көпмағыналы сөздердің, омоним сөздердің берілу тәртібін, атап айтқанда, көпмағыналы сөздердің әртүрлі синонимі, әртүрлі антонимі болатыны түсіндіріліп, оған сай жаттығу жұмысын жасалды. Мысалы, қыңыр бала,

қыңыр әңгіме деген тіркестерде қыңыр сөзіне бірде жуас, бірде оңай сөзі антоним бола алады (жуас бала). Ал синонимі де әртүрлі, айталық, қиын бала, қисық әңгіме. қазақ тілін оқытуда лексикалық дағдыларды қалыптастырудың әдістемесі бойынша зерттеу жұмысы мақсаттарына қол жеткізді. Яғни біз мектеп оқушыларына қазақ тілін оқытуда толық қалыптасқан лексикалық дағдыларсыз нәтижелі оқу үрдісін жүргізу мүмкін емес деген болжамды растадық. Жоғары сынып оқушыларының лексикалық дағдыларының қалыптасу деңгейін бағалау мен еркін қарым-қатынасқа түсуде лексикалық дағды қалыптастырудың маңызын ашу үшін жүргізілген әдістемелік эксперимент нәтижелерінің талдауына сүйене отырып, біз мынадай қорытындыға келдік: лексикалық дағдыларды меңгеру автоматизм деңгейіне көтерілмей, сол тілде еркін қарым-қатынас жасауда қиындықтар кездесе береді. Қазақ тілін үйрену кезінде лексикалық дағдыларды қалыптастырудың негізгі критерийлері: ситуацияларда белгілі бір сөздерді қолданудың орындылығы; диалог кезінде синонимдік сөздерді тез таңдау мүмкіндігі; ауызша және жазбаша тілдегі лексикалық қателердің саны.

Оқу сабақтарында лексикамен танысу, алгоритмдік, шығармашылық кезеңдерді ескере отырып, жаттығулар кешенін енгізіп, сондай-ақ тестілеу жүйелерін қорытынды сабақтарда түрлендіріп пайдалану арқылы оқытуды нәтижелі етуге болады. Ал жүргізілген сауалнама негізінде оқушылардың лексикалық тапсырмаларды орындау барысында кездесетін қиындықтар мен психологиялық қолайсыздықтарды анықтадық. Сауалнама нәтижесі бойынша лексикалық дағдыларды дамытудың орташа деңгейі қалыптасқан балалар зерттелетін лексикалық материалды қолданумен байланысты қиындықтарға тап болады. Өйткені ондай білім алушыларда лексика тиісті дәрежеде игерілмеген, сөйлеу тәжірибесі жеткіліксіз. Сонымен қатар бірқатар теориялық және практикалық тұжырымдар жасалды. Атап айтқанда, лексикалық дағдылар дегеніміз – айтылым немесе жазылым барысында лексиканы дұрыс қолданудағы оқушылардың қабілеттері деген тұжырым жасауға болады. Лексикалық дағдылар лексикалық құзыреттілікті қалыптастырудың негізі болып табылады. Өз кезегінде, лексикалық құзыреттілік дегеніміз баланың лексикалық дағдыларын қалыптастыруға және шоғырландыруға бағытталған құзыреттілікті білдіреді. Лексикалық дағдылардың практикалық маңыздылығы сөйлеудің негізгі компоненттерін дұрыс пайдалану, қарым-қатынасты дұрыс құру, өз ойын білдіру және оларды сұхбаттасушыға жеткізу үшін қажетті құралдарды таңдау қабілетінен тұрады.

Қорыта келе, қазақ тілін оқытуда лексикалық дағдыларды қалыптастырудың әдістемесі бойынша зерттеу жұмысы мақсаттарына қол жеткізді. Яғни біз мектеп оқушыларына қазақ тілін оқытуда толық қалыптасқан лексикалық дағдыларсыз нәтижелі оқу үрдісін жүргізу мүмкін емес деген болжамды растадық. Жоғары сынып оқушыларының лексикалық дағдыларының қалыптасу деңгейін бағалау мен еркін қарым-

катынасқа түсуде лексикалық дағды қалыптастырудың маңызын ашу үшін жүргізілген әдістемелік эксперимент нәтижелерінің талдауына сүйене отырып, біз мынадай қорытындыға келдік: лексикалық дағдыларды меңгеру автоматизм деңгейіне көтерілмей, сол тілде еркін қарым-қатынас жасауда қиындықтар кездесе береді. Қазақ тілін үйрену кезінде лексикалық дағдыларды қалыптастырудың негізгі критерийлері: ситуацияларда белгілі бір сөздерді қолданудың орындылығы; диалог кезінде синонимдік сөздерді тез таңдау мүмкіндігі; ауызша және жазбаша тілдегі лексикалық қателердің саны. Оқу сабақтарында лексикамен танысу, алгоритмдік, шығармашылық кезеңдерді ескере отырып, жаттығулар кешенін енгізіп, сондай-ақ тестілеу жүйелерін қорытынды сабақтарда түрлендіріп пайдалану арқылы оқытуды нәтижелі етуге болады. Ал жүргізілген сауалнама негізінде оқушылардың лексикалық тапсырмаларды орындау барысында кездесетін қиындықтар мен психологиялық қолайсыздықтарды анықтадық. Сауалнама нәтижесі бойынша лексикалық дағдыларды дамытудың орташа деңгейі қалыптасқан балалар зерттелетін лексикалық материалды қолданумен байланысты қиындықтарға тап болады.

Өйткені ондай білім алушыларда лексика тиісті дәрежеде игерілмеген, сөйлеу тәжірибесі жеткіліксіз. Сонымен қатар бірқатар теориялық және практикалық тұжырымдар жасалды. Атап айтқанда, лексикалық дағдылар дегеніміз – айтылым немесе жазылым барысында лексиканы дұрыс қолданудағы оқушылардың қабілеттері деген тұжырым жасауға болады. Лексикалық дағдылар лексикалық құзыреттілікті қалыптастырудың негізі болып табылады. Өз кезегінде, лексикалық құзыреттілік дегеніміз баланың лексикалық дағдыларын қалыптастыруға және шоғырландыруға бағытталған құзыреттілікті білдіреді. Лексикалық дағдылардың практикалық маңыздылығы сөйлеудің негізгі компоненттерін дұрыс пайдалану, қарым-қатынасты дұрыс құру, өз ойын білдіру және оларды сұхбаттасушыға жеткізу үшін қажетті құралдарды таңдау қабілетінен тұрады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Railianova V. Methods of foreign language teaching: psychological context // «Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія “Психологія”». –2020. –No11. –С. 136–140.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. Изд. 5, испр. –М.: Издательство «Лабиринт», 1999. –352с.

3. Шабельникова В.К. Психика – функциялық жүйе: оқу құралы / Ауд. С. Бердібаева. – Алматы: Ана тілі, 1998. –248 с.
4. Құнанбаева С.С. Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы. – Алматы: ҚазХҚжӘТУ, 2010. –324 б.
5. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас: теория және әдістемесі. –А.: Білім, 2000. –208 б.
6. Kazhan Y.M.et al. The use of mobile applications and Web 2.0 interactive tools for students' German-language lexical competence improvement. –2020.
7. Chorna O.V., Hamaniuk V.A., Uchitel A.D. Use of YouTube on lessons of practical course of German language as the first and second language at the pedagogical university //CTE Workshop Proceedings.–2019. –Т.6. –С. 294–307.
8. Laufer B. The development of passive and active vocabulary in a second language: Same or different? //Applied linguistics. –1998. –No2.–Т. 19. –С. 255–271.
9. Aguado K. Evaluation fremd sprachlicher Wortschatzkompetenz: Funktionen, Prinzipien, Charakteristika, Desiderate//Fremdsprachenlehren und lernen–2004. –No33. –Р.231–250.
10. Миньяр-Белоручев Р.К. Методический словарь. Толковый словарь терминов методики обучения языкам. –М.: Высшая школа, 1996. – 240 с.
11. Коростелев В.С. Основы функционального обучения иноязычной лексике. –Воронеж: ВГУ, 1990. –157 с.
12. Henriksen B. Three dimensions of vocabulary development //Studies in second language acquisition. –1999. –No2.– Т. 21. –С. 303–317.
13. Сиземина А.Е. Методика развития лексической компетенции студентов лингвистического вуза на основе формирования мотивационной базы обучения (английский язык): автореф. дис. ... канд. пед. наук. –Н. Новгород, 2009. –22 с.
14. Бердіқұлова А., Қапантайқызы Ш. Тіл үйретуде оқылым дағдысын қалыптастыру мәселесі жайында // Ясауи университетінің хабаршысы. –2022. –No4 (126). –Б. 351–361. <https://doi.org/10.47526/2022-4/2664-0686.30>
15. Косымова Г., Бисенбаева М., Каримова Г., Каратаев Н. Қазақ тілі мен әдебиеті. Учебник для 9-кл. общеобразоват. шк. с рус. яз. обучения. – Алматы: Мектеп, 2019.–208 с.
16. Оразбаева Ф.Ш. Айтылым әрекетіндегі сөздің қатысымдық қызметі // Абай атындағы ҚазҰПУ-дың хабаршысы. – 2021. –No1 (75). –Б. 117–122. <https://doi.org/10.51889/2021-1.1728-7804.20>

ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМ АРҚЫЛЫ ТАПСЫРМАЛАР ҚҰРАСТЫРУ ЖҮЙЕСІ

Жұлдызай Қабділмәжитқызы

Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы Әдістеме LAB ғылыми қызметкері

Қазақ тілін шет тілі немесе екінші тіл ретінде оқытуда лексика-грамматикалық минимум (ЛГМ) ұғымының орны ерекше. ЛГМ – тіл үйренушіге ең қажетті сөздер мен грамматикалық құрылымдардың жиынтығы. Бұл жүйе оқытудың барлық деңгейінде тіл үйренушінің негізгі қатысымдық қажеттіліктерін өтеуге бағытталған. Жүйелі түрде іріктелген ЛГМ сөздік қоры мен грамматикалық формалар тілдік ортада сенімді сөйлеуге жол ашады.

Бұл баяндамада ЛГМ-нің ғылыми негіздері, оны құрастыру қағидаттары, қолдану жолдары және практикалық тапсырмалар құрастыру әдістері қарастырылады.

1. ЛГМ-нің теориялық негіздері мен құрылымы

Лексика-грамматикалық минимумды құрастыру барысында үш негізгі дереккөзге сүйену ұсынылады:

- Қазақстан Республикасы Ұлттық тестілеу орталығы әзірлеген лексикалық минимум;
- Қазақ тілінің корпустық зерттеулері (National Corpus of Kazakh);
- Жалпыеуропалық тілдік стандарттар – CEFR жүйесі.

Аталған ғылыми негіздерге сүйене отырып, әр деңгейге сай лексикалық бірліктер:

- A1 – 690 сөз
- A2 – 1270 сөз
- B1 – 2050 сөз
- B2 – 2740 сөз
- C1 – 3670 сөз қамтылды

Бұл көлемдер тіл үйренушінің әр деңгейдегі қатысымдық міндеттерін орындауға мүмкіндік береді.

2. ЛГМ-нің қолдану жолдары

Лексика-грамматикалық минимум оқу үдерісінің бірнеше кезеңінде тиімді қолданылады:

1) Сөздік қызметі – ЛГМ-де тақырыптық сөздік қор жүйеленіп берілгендіктен, оқытушылар үшін сөздікпен жұмыс жүргізу жеңілдейді.

2) Бейімделген мәтін түзу – Әр деңгейге бейімделген мәтіндерді құрастыру барысында ЛГМ-нің сөздік және грамматикалық материалдары негізге алынады.

3) Оқу-әдістемелік құралдарды әзірлеу – ЛГМ негізінде лексикалық және грамматикалық жаттығуларды жүйелі түрде құрастыруға болады.

4) Бағалау жүйесі – ЛГМ деңгейлік тестілеу жүйесін әзірлеуде нақты тілдік база ретінде қызмет атқарады.

3. Модульдік тақырыптар ұсыну

ЛГМ негізінде құрастырылған «Саяхат» модулін келесі тақырыптар бойынша бөліп қарастыруға болады:

- Қазақстанның көрікті жерлері
- Шетелдегі демалыс
- Саяхат не үшін керек?
- Мен саяхаттауды ұнатамын
- Саяхатқа дайындық
- Саяхат кезіндегі күн тәртібім

Аталған тақырыптар әрқайсысына тән арнайы лексика мен грамматикалық құрылымдар негізінде таңдалып алынады. Бұл модуль шеңберінде тіл үйренушінің коммуникативтік қажеттіліктерін қамтамасыз ететін **қатысымдық тапсырмалар** құрастыруға толық мүмкіндік бар.

4. Тапсырмалар үлгісі

ЛГМ негізінде түрлі тапсырмалар түрлерін жасауға болады. Мысалы:

1-тапсырма – сәйкестендіру:

ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМ (ЛГМ)

1-ТАПСЫРМА. СӘЙКЕСТЕНДІРІҢІЗ.

1. төлқұжат

2. кәдесый

3. жүк

4. көмек сұрау

5. хабарландыру

6. аласу

2-тапсырма – сөз тіркестерін құрастыру:

- Төлқұжат ... тексеру

- ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМ (ЛГМ)**
- 2 - ТАПСЫРМА. СӨЗ ТІРКЕСІН ҚҰРАҢЫЗ.**
1. ТӨЛҚҰЖАТ	сатып алу
2. МҰХИТТА	шығу
3. ШЕКАРАДАН	тексеру
4. ХАБАРЛАНДЫРУ	адасу
5. САПАРҒА	өту
6. КӨДЕСҢЙ	жүзу
7. КӨШЕДЕ	жасау

5. Клише сөздер және күнделікті қолданыс

ПЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМ (ЛГМ)

АҚ

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ПЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМ

11. Сөздер

депалас: зат есім
сәлсіз: зат есім
ағы: зат есім
өміртүтін: зат есім
сөміртүтін: зат есім
балы: зат есім
шығыс: зат есім
тобыл: зат есім
ұшы: зат есім
кәсіп: зат есім
дүкенші: зат есім
жүк: зат есім
теміржол вокзалы: зат есім
қонақүй: зат есім
жағажай: зат есім
теміржол: зат есім
жол: зат есім
ауысуымен жол: зат есім
қабір: зат есім
ғалатер: зат есім
және қуала: зат есім
құпия сөз: зат есім
шын/сөзсіздік: зат есім
түрлі/түрлілік: егістік
қасыру: егістік
уау: егістік
көлеу: егістік
сүту: егістік
ауу: егістік
сүрекке түсу: егістік
депалу: егістік
алас: сын есім
жолдан: сын есім

жолу: үстеу
төз: үстеу
Қазақстан: зат есім
инклар/инклар: зат есім
бөлет: зат есім
аппетит: зат есім
синар: зат есім
жоларшы: зат есім
толқу/жет: зат есім
қажат: зат есім
құтыл: зат есім
көште: зат есім
жолалау: зат есім
мұлт: зат есім
арал: зат есім
орталық: зат есім
өсерлетін: зат есім
маршалай: зат есім
төзіл: зат есім
қолдасыл: зат есім
бейнекамера: зат есім
қабарқаландар: зат есім/егістік
қабарқалма: зат есім
байқалмас: зат есім
жолалма: зат есім
жөрітілсіз: сын есім
серуіндеу: егістік
алау: егістік
қолмен сүру: егістік
рама болу: егістік
жалға алу: егістік
сүгу: егістік
орналасу: егістік
көну: егістік

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ПЕКСИКА-ГРАММАТИКА

көлісу: егістік
түсу: егістік
мңу: егістік
араласу: егістік
аддекім: есімдік
аддәбіреу: есімдік
арнайы: үстеу
босқа: үстеу
өрең: үстеу
жылдам: үстеу
басқаша: үстеу

42

19

бірліктерді және грамматикалық құрылымдарды меңгеруі тиіс екенін нақтылап көрсетеді. Тіл меңгертуде жүйелілік пен пен мақсаттылықтың маңызы зор. Ал ЛГМ осы талаптарға толық жауап береді. Сондықтан оны құрастыруда ғылыми негізге сүйеніп, халықаралық әдістемелік стандарттарды басшылыққа алу – оқыту сапасын арттырудың негізгі алғышарты.

ЛГМ тілдің функционалдық сипатына сай құрастырылуы тиіс, яғни тіл үйренуші меңгеретін сөздер мен грамматикалық құрылымдар күнделікті өмірлік жағдаяттарда жиі қолданылатын, нақты коммуникативтік мәні бар тілдік бірліктер болуы қажет. Мұндай тәсіл оқытушыларға тапсырмалар құрастыруда нақты бағдар береді, ал тіл үйренушілер үшін тілдік материалды жаттап қана қоймай, оны шынайы қарым-қатынас барысында дұрыс әрі орынды қолдануға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ЛГМ-нің оқу бағдарламаларына жүйелі түрде енгізілуі тіл үйренушінің тілдік дағдыларының кешенді түрде дамуына ықпал етеді. Тіл үйренушінің тілдік қабілеттері – тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым – өзара байланыста дамуы керек. Лексика-грамматикалық минимум осы төрт дағдыны тең қамтитын тапсырмалар арқылы оқытудың мазмұнын байыта түседі, тілді шынайы қатысым құралы ретінде меңгеруге жол ашады.

Онлайн семинар барысында қатысушыларға Google Forms платформасында ЛГМ негізінде құрылған практикалық тапсырмалар ұсынылды.

Практикалық жұмыс

1-күн (14.05.2025)

zhansaya.bakhytbekkyzy@gmail.com [Сменить аккаунт](#)

Не будет видно получателю

***Обязательный вопрос**

Практикалық бөлім

Лексика-грамматикалық минимумының А1 деңгейін ашыңыз. "Денсаулық" *
тақырыбындағы берілген сөздерді қандай грамматикалық форма арқылы
үйретуге болатынын жазыңыз. Неліктен? Мысал келтіріңіз.

Мой ответ

Берілген сөздер мен грамматикалық формаларды пайдаланып А1 *
деңгейінде "Сағат қанша болды?" тақырыбына жағдаяттық диалог
құраңыз.

Сабақтың тақырыбы: Сағат қанша болды?

Жаңа сөздер: бүгін, ертең, кеше, кешке, таңертең, тұру, жүру, серуендеу,
демалу, ұйықтау, ояну, жұмыс істеу, тез, жай.

Грамматикалық форма: барыс септігі.

Мой ответ

Берілген грамматикалық бірліктерді (**жатыс септігі, барыс септігі, шығыс септігі, ілік септігі, жедел өткен шақ, көптік жалғауы, бұйрық рай, болымды/болымсыз етістік**) Т. Аяпова көрсеткен эксперименттік реттілікке қарай ең қолайлы оқу тәртібі бойынша орналастырыңыз. *

Мой ответ

"Азық-түлік сатып алу» жағдаятына арналған мәтін құраңыз. *

Мәтіндегі **жағдаяттық, тұлғалық бағдарлы, қатысымдық-функционалдық, танымдық** ұстанымдарды (әрқайсысына мысал) қысқаша түсіндіріңіз.

Мой ответ

Резерв сөздер тізімінен А1 лексикалық минимумына енгізуге тұрарлық 4 сөзді таңдап алыңыз. Әр сөздің қасына К. Жақсылықова көрсеткен 9 критерийдің кемі үшеуін қолданып (оңай-қиын, тақырыпқа сәйкестік, қайталану жиілігі, т.б.) негіздеме жазыңыз. *

Мой ответ

Сурет бойынша А2 деңгейінің лексикалық минимумын жасаңыз. А2 деңгейіне сай мәтін құраңыз. *

Мой ответ

Қорытындылай келе, қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуда жүйелілік пен мақсаттылық – ең басты қағидалардың бірі. ЛГМ-ді қолдану арқылы келесі нәтижелерге қол жеткізуге болады:

- Сабақ мазмұнын нақты әрі жүйелі жоспарлауға;
- Әр деңгейге лайық лексикалық және грамматикалық материалдарды іріктеуге;
- Тіл үйренушінің білім деңгейін бақылауға және сараптауға;
- Оқу процесін мақсатты әрі тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік берді.

Болашақта ЛГМ негізінде ақпаратты, тапсырмаларды да жаңартып, түрлі платформада қолдануды көздеп отырмыз. Бұл жүйе арқылы қазақ тілін екінші тіл ретінде үйренушілерге сапалы әрі қолжетімді білім беру мүмкін болады деп сенемін.

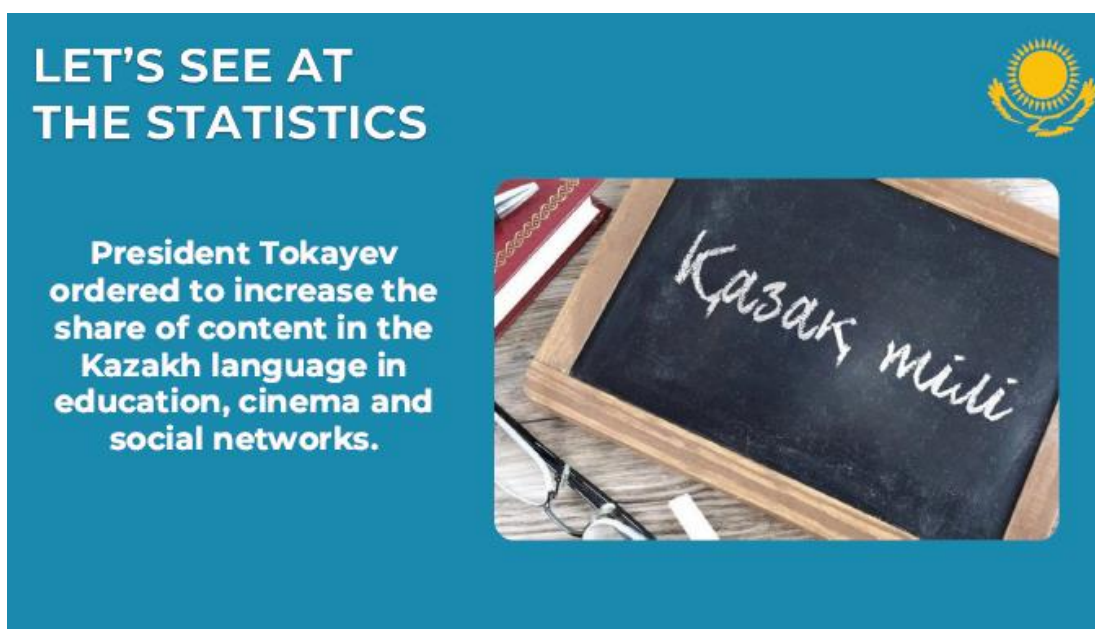
II ҚАЗАҚ ТІЛІН ЕКІНШІ ТІЛ/ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

ҚАЗАҚ ТІЛІН ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ҮЙРЕТУ: ҚҰРАЛДАР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАР

М.Н. Базілбек

«Jetil.kz» тіл мектебінің жетекшісі, полиглот, әдіскер, тіл тәлімгері

Ұлттық тіл – халықтың тарихи жады, мәдени коды мен болмысын сақтау мен дамытудың негізгі тетігі. Мемлекеттік тілдің қоғамдық өмірдің барлық салаларында кеңінен қолданылуы – тәуелсіздікке қол жеткізген жас мемлекет үшін стратегиялық басымдықтардың бірі. Қазақ тілінің функционалдық қызметін арттыру, оны қоғамдық коммуникацияның басты арнасына айналдыру – тілдік экожүйе мен ұлттың рухани қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізі. Бұл баяндамада Президент Қ.Тоқаевтың тіл саясатына қатысты тапсырмалары, қазіргі жастар мәдениетіндегі қазақ тілінің орны және бұл құбылыстың ғылыми-институционалдық мәні қарастырылады.

1. Мемлекеттік тіл саясатының ғылыми негіздері

Мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту үдерісі бірнеше ғылыми-теориялық бағыттармен байланысты:

- Социолінгвистика тұрғысынан бұл – тіл мен қоғам арасындағы өзара әрекеттің нәтижесі. Тіл тек қарым-қатынас құралы емес, сонымен қатар әлеуметтік идентификация мен интеграция факторы.
- Қоғамдық тілдік жоспарлау (language planning) теориясы аясында тілдің қолдану аясын кеңейту — мақсатты түрде жүргізілетін институционалдық әрекет.
- Прагмалінгвистика бойынша қазақ тілінің білім беру, медиа және мәдениетте қолданылуы – тілдің коммуникативтік қуатын арттырып, оны функционалды құралға айналдырады.

2. Президент Қ.Тоқаевтың тапсырмасы: институционалдық реакция

Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың білім, кино және әлеуметтік желілердегі қазақ тілді контенттің үлесін арттыру жөніндегі тапсырмасы – тілдік саясаттың жаңа кезеңінің бастамасы ретінде бағаланады. Бұл:

- Білім беру саласында — оқулықтар мен оқыту құралдарының қазақ тіліндегі мазмұнын кеңейтуге;
- Кино саласында — қазақ тіліндегі түпнұсқалық фильмдер мен дубляждардың артуына;
- Цифрлық кеңістікте — қазақ тіліндегі медиаөнімдердің таралуына жағдай жасайды.

3. Әлеуметтік желілердегі қазақ тілі: сандық мәдениет және медиалингвистика

Қазақ тілінің әлеуметтік желілердегі үлесі — қазіргі жастардың тілдік мінез-кұлқы мен мәдени сұраныстарын бейнелейтін индикатор. TikTok, Instagram, YouTube секілді платформаларда қазақ тілінде влогтар, подкасттар, әңгіме және музыка контенті артып келеді.

Бұл құбылыс медиалингвистика тұрғысынан қарастырғанда, жаңа дискурстық кеңістіктегі тілдің трансформациясын сипаттайды; тілдік трендтер мен неологизмдер қазақ тілінің бейімделгіштік қабілетін дәлелдейді; жаңа медиа құралдары арқылы қазақ тілі бұқаралық сипат алып, жасөспірімдер арасында тілдің беделі арта түсуде.

4. Садраддин феномені: тіл мен мәдениеттің түйісу нүктесі

Садраддин — қазіргі қазақ эстрадасының жас буын өкілі, оның шығармашылығы қазақ тілінің жастар ортасындағы резонансын арттырып отыр. 2024 жылы Алматыда өткен 30 мың адамдық концерті — бұл тек музыкалық оқиға емес, сонымен қатар мәдени-әлеуметтік құбылыс.

Ғылыми интерпретацияда бұл: тіл арқылы берілетін мәдени капиталдың көбеюі; ұлттық музыканың урбанизацияланған нұсқасы арқылы қазақ тілін жаңа формада тану; креативті индустрия мен тіл саясатының түйісуі ретінде сипатталады.

5. Мәдени бірегейлік және тіл

Қазақ тілінің кең таралуы — тек коммуникативтік емес, сонымен қатар идентификациялық функция атқарады. Бұл — тіл арқылы ұлттың өзіндік бет-бейнесін сақтау мен әлемдік мәдени кеңістікте даралану жолы. Мемлекеттік тіл ұлттық қауіпсіздіктің бір бөлігі, тарихи-мәдени жадының тірегі және көпэтносты қоғамда біріктіруші фактор бола алады.

Қазақ тілін шет тілі немесе екінші тіл ретінде үйрету үдерісінде қолданылатын әдістер — тіл үйренушінің коммуникативтік, когнитивтік және мәдени құзыреттерін дамытуға бағытталады. Оқыту барысында мақсатқа, деңгейге, тілдік ортаға және үйренушінің жас ерекшелігіне байланысты түрлі әдістер кешенді түрде қолданылады. Төменде солардың ішіндегі кең таралған және тиімді әдістерге тоқталамыз:

Мишель Томас – поляк текті америкалық тіл маманы және полиглот. Ол Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін түрлі елдерде тіл үйрету ісімен айналысып, өзінің бірегей оқыту жүйесін жасап шығарды. Оның әдісінің басты қағидалары:

Стресссіз оқу процесі. Тілді үйрену кезінде ешқандай қысым немесе тест, жаттығу, үй тапсырмасы болмайды. Жауапкершілік мұғалімге жүктеледі. Оқушы емес, мұғалім тіл үйретудің негізгі ауыртпалығын өз мойнына алады. Қайталау мен құрылымдық үйрету. Тілдің құрылымдары біртіндеп, қарапайымнан күрделіге қарай дамиды. Интуитивтік меңгеру. Оқушы грамматиканы ереже ретінде емес, сөйлеу барысында табиғи түрде меңгереді.

Әдістің ерекшеліктеріне тоқталатын болсақ: Оқушы ештеңені жаттамайды. Есте сақтау – мақсат емес, керісінше, түсініп, қолдану – негізгі ұстаным. Мұғалім барлығын айтып түсіндіреді, оқушы тыңдап қайталайды. Бұл әдіс тыңдалым мен айтылымға басымдық береді. Диалог формасында оқыту. Сабақ кезінде мұғалім мен оқушы арасында сұхбат жүріп отырады. Топтық сабақтарда әр оқушы басқаның қатесінен де үйренеді.

Әдістің тиімділігі. Әдіс тіл үйренуге уақыты аз немесе дәстүрлі әдістерден жалыққан адамдарға арналған. Оның тиімді жақтары: Тілді тез сөйлей бастауға көмектеседі. Грамматикалық құрылымдарды интуитивті түрде меңгертеді. Сөйлеу тілін дамытуға бағытталған. Уақыт үнемдейді, себебі үй тапсырмасы мен кітаптар талап етілмейді. Зерттеулер көрсеткендей, бұл әдісті қолданған оқушылар қысқа уақыт ішінде негізгі сөйлеу құрылымдарын меңгеріп, еркін сөйлей бастайды. Мишель Томас әдісі көптеген тілге, соның ішінде ағылшын, испан, француз, неміс тілдеріне бейімделген. Кейбір энтузиастар оны тіпті қазақ тіліне де бейімдеп көріп жүр.

Мишель Томас әдісінің қағидаларын қазақ тілін үйрету процесіне де бейімдеуге болады. Ол үшін қазақ тілінің жиі қолданылатын құрылымдары іріктеліп, оларды ауызекі тіл негізінде үйрету, тыңдалым мен қайталауға

негізделген диалогтар құрастыру, интонация мен сөйлеу ритмін дұрыс жеткізуге басымдық беру қажет.

MICHEL THOMAS

МЕН БАРАМЫН

МЕН МЕКТЕПКЕ БАРАМЫН

МЕН КҮНДЕ МЕКТЕПКЕ БАРАМЫН

МЕН КҮНДЕ МЕКТЕПКЕ ЖАЛҒЫЗ БАРАМЫН

Коммуникативтік әдіс – шет тілін, соның ішінде қазақ тілін үйретуде кеңінен қолданылатын заманауи әдістемелік бағыттардың бірі. Бұл әдістің басты мақсаты – тіл үйренушіні шынайы өмірлік жағдаяттарда еркін сөйлей алуға, ойын нақты жеткізуге, тілдік бірліктерді қатысымдық мақсатта дұрыс қолдануға үйрету. Коммуникативтік әдіс дәстүрлі грамматикалық-баяндау тәсілінен өзгеше. Мұнда тілдік білім мен дағды – мақсат емес, қарым-қатынас құралы ретінде қарастырылады. Оқытушының рөлі де өзгеріп, ол енді тек білім беруші ғана емес, оқушыны сөйлеуге ынталандыратын, тілдік жағдаятты ұйымдастыратын коммуникативтік серіктеске айналады.

COMMUNICATIVE APPROACH

СӘЛЕМЕТСІЗ БЕ? БІР КАПУЧИНО БОЛА МА?

Мемлекеттік тілдің қоғамдық кеңістіктегі үлесін арттыру мәселесі – кешенді, институционалдық және мәдени сипаттағы міндет. Президент Қ.Тоқаевтың тапсырмасы қазақ тілінің жаңа дәуірге қадам басқанын көрсетеді. Сонымен қатар, Садраддин сынды жас буын өкілдерінің шығармашылығы мен әлеуметтік желідегі белсенділігі тілдің әлеуетін арттырып, қазақ тілінің заманауи дискурстағы орнын нығайта түсуде.

Ғылыми қауымдастық бұл үрдістерді терең зерттеу арқылы тіл саясатының тиімді модельдерін ұсынып, қоғамдық санада қазақ тілінің қажеттілігі мен мәртебесін бекемдей алады.

Қазіргі заманда қазақ тілін шет тілі ретінде оқыту үдерісі жаңа серпінге ие болып отыр. Оған ықпал ететін басты факторлардың бірі – заманауи оқыту құралдары мен білім беру технологияларының дамуы. Сандық ресурстардың, мультимедиялық платформалардың, тіл үйретуші қосымшалардың және онлайн оқыту жүйелерінің көбеюі қазақ тілін меңгеруді қолжетімді, қызықты және тиімді етуде.

Баяндама барысында мен қазақ тілін оқытуда қолдануға болатын бірқатар технологиялық шешімдерді қарастырдым: интерактивті платформалар, мобильді қосымшалар, онлайн курстар, әлеуметтік желілердегі контент және жасанды интеллектке негізделген құралдар – бұлардың барлығы тіл үйренушінің мотивациясын арттырып, оқу процесін жекелендіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, дәстүрлі әдістер мен қазіргі технологияларды үйлестіре отырып, оқытудың сапасын арттыруға болады деген қорытындыға келдім.

Тиімді оқыту тек құралдарға ғана емес, мұғалімнің шығармашылығы мен әдістемелік икемділігіне де тікелей байланысты. Сондықтан технологияны мақсатты, әдістемелік тұрғыдан сауатты қолдану – шет тілі ретіндегі қазақ тілін оқытудың табысты болуына кепіл бола алады.

Қорыта айтқанда, қазақ тілін шет тілі ретінде үйретуде технология – көмекші құрал ғана емес, тіл меңгертудің заманауи қажеттілігі. Алдағы уақытта бұл бағыттағы тәжірибе мен ізденістер арта түседі деп сенемін.

A1, A2 ДЕҢГЕЙЛЕРІНДЕ ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМДЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕРІ

А.С. Зинедина

Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық
орталығы Әдістеме LAB ғылыми қызметкері

Қазақ тілін шет тілі немесе екінші тіл ретінде оқытуда лексика-грамматикалық минимум ұғымы ерекше мәнге ие. Бұл минимум тіл үйренушінің қарым-қатынасқа қажетті негізгі сөздер мен грамматикалық құрылымдарды игеруін қамтамасыз етеді. Атап айтқанда, A1-A2 деңгейлеріндегі тілдік бірліктерді жүйелеу және оларды тиімді қолдану тілдік коммуникативтік құзыреттілік қалыптастырудың алғашқы сатысы болып табылады. Бұл баяндамада A1 және A2 деңгейлеріне арналған тақырыптық топтар, жаңа сөзді меңгерту әдістері, грамматикалық құрылымдарды үйрету тәсілдері және лексика-грамматикалық минимумды тиімді енгізу жолдары қарастырылады.

Тақырып, лексика және грамматика байланысы

Бұл үш компонент бір-бірімен тығыз байланысты және тіл оқытудың негізін құрайды.

Оқу бағдарламасы мен оқулықта берілген тақырыпты үйретудегі «нені және қалай үйретемін?» деген сұраққа лексика мен грамматика жауап береді.

1. A1-A2 деңгейлеріндегі тақырыптық топтар мен сөз саны Еуропалық тілді меңгеру стандарттарына сай, A1 және A2 деңгейлері тіл үйренудің бастапқы сатысы ретінде анықталады. Осы деңгейлерде тілдік қарым-қатынасқа қажетті ең жиі қолданылатын лексикалық бірліктер мен грамматикалық құрылымдар қамтылады.

A1 ДЕҢГЕЙІНІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ТОПТАРЫ

1. Танысу
2. Отбасы
3. Үй. Мекенжай
4. Оқу. Білім
5. Мамандық
6. Денсаулық
7. Табиғат
8. Уақыт
9. Азық-түлік
10. Киім
11. Саяхат

690 сөз

Аталған деңгей бойынша лексикалық минимум шамамен 690 сөзді қамтиды. A2 деңгейінде жоғарыда аталған тақырыптарға қосымша «Өнер» тақырыбы қосылады.

А2 ДЕҢГЕЙІНДЕГІ ТАҚЫРЫПТЫҚ ТОПТАР

1. Танысу
2. Отбасы
3. Үй. Мекенжай
4. Оқу. Білім
5. Мамандық
6. Денсаулық
7. Табиғат
8. Уақыт
9. Азық-түлік
10. Киім
11. Саяхат
12. Өнер

1270 сөз=690+580

А2 деңгейінің лексикалық көлемі – 1270 сөз (690 + 580 жаңа сөз).

2. Лексиканы меңгерту әдістері және сөз тіркестерімен үйрету

ЖАҢА СӨЗДІҢ ЕСТЕ САҚТАЛУЫ ҮШІН

ЕКІНШІ СӨЗБЕН БАЙЛАНЫСТЫРЫП ОТЫРУ ҚАЖЕТ

МЫСАЛЫ, “ДОП” СӨЗІН ҮЙРЕТСЕҢІЗ, ОНЫМЕН ЖИІ БАЙЛАНЫСҚА ТҮСЕТІН “ТЕП” СӨЗІН ҚОСА ҮЙРЕТУ ҚАЖЕТ.

СОНДА

ДОП+ТЕП=ДОП ТЕПТІ

Лексикалық бірліктерді оқытуда оларды бір-бірімен семантикалық және прагматикалық байланыс негізінде үйрету – тиімді әдістердің бірі. Мысалы, “доп” сөзін үйреткенде онымен жиі байланысқа түсетін “теп” етістігімен бірге оқыту ұсынылады: “доп тебу”. Бұл тәсіл оқушының ойлау қабілетін дамытып, жаңа сөздің қолдану аясын кеңейтеді.

ҚЫМЫЗДЫ САПЫРУ

ШАҢҒЫ ТЕБУ

КІТАП ОҚУ/ЖАЗУ

ШАЙ ҚАЙНАТУ

ОЙЫН ОЙНАУ

Бұл тіркестер арқылы оқушылар тек сөздің мағынасын емес, ұлттық-мәдени контексті де меңгереді.

3. Грамматиканы функционалды тұрғыда меңгерту

Грамматикалық құрылымдарды жаттауға емес, олардың мағынасына, қолдану жағдайына баса назар аудару қажет. Мысалы, өткен шақты білдіретін “-ған/-ген” жұрнағы түрлі прагматикалық жағдаяттарда әрқалай қолданылады:

**ГРАММАТИКА ФУНКЦИОНАЛДЫ ТҰРҒЫДА
ҮЙРЕТІЛУІ КЕРЕК. ГРАММАТИКАЛЫҚ
ФОРМАЛАРДЫҢ МАҒЫНАСЫНА ЗЕР САЛУ
КЕРЕК.**

**МЫСАЛЫ, -ҒАН/-ГЕН ЖҰРНАҒЫН ҚАНДАЙ
ЖАҒДАЙЛАРДА ҚОЛДАНАТЫМЫЗ
ҮЙРЕТІЛУІ ҚАЖЕТ.**

- Мен кеше айттым. (жай факт)
- Мен оған айтқан едім. (акцент, себеп)
- Осыны айтқан адам жасасын. (құрмет)

Грамматиканы осылайша мағыналық-функционалдық тұрғыдан түсіндіру тіл үйренушіге оны шынайы қатысымда дұрыс қолдануға мүмкіндік береді.

4. Фразеологиялық бірліктер мен стилистикалық реңк

Қазақ тілінде синонимдік тіркестер мен стилистикалық реңкке ие сөзқолданыстарды меңгерту – тілдің экспрессивтік қабілетін тануға жол ашады. Мысалы:

- “Сүтпен шай”
- “Сүтті шай”
- “Сүт қосылған шай”
- “Сүт қатқан шай”

Бұлар бір мағынаға жақын болғанымен, стильдік және прагматикалық тұрғыда әртүрлі қолданылуы мүмкін. Мұндай ұсақ айырмашылықтар тілді терең әрі табиғи үйренуге негіз болады.

~~СҮТПЕН ШАЙ~~
СҮТТІ ШАЙ
СҮТ ҚОСЫЛҒАН ШАЙ
СҮТ ҚАТҚАН ШАЙ

~~ҚАЛАЙСЫҢ?~~

КАК ТЫ?

КҮЙ ШЕРТУ/ТАРТУ
~~КҮЙ ОРЫНДАУ~~

5. Сөйлеу актілері және қарым-қатынас мақсаттары

A1-A2 деңгейінде оқушылар сөйлеу арқылы әртүрлі коммуникативтік мақсатты жеткізе алуы тиіс: өтініш айту, талап қою, себебін түсіндіру, ниетін білдіру, шарт қою және көңіл күйді жеткізу. Бұл сөйлеу актілері функционалдық грамматикамен және тақырыптық лексикамен ұштастырылып берілуі керек.

A1-A2 деңгейіндегі лексика-грамматикалық минимум – қазақ тілін меңгерудің іргетасы болып табылады. Жаңа сөзді тіркестіріп үйрету, грамматиканы функционалды тұрғыда меңгерту, эмоциялық-реңкті тілдік бірліктермен жұмыс жасау, сөйлеу актілері мен коммуникативтік жағдаяттарды қамту – тілді шынайы әрі тиімді оқытудың кепілі. Оқыту процесінде ұлттық мәдениетпен ұштастырылған тілдік мазмұн оқушының тілге деген қызығушылығын арттырып, терең әрі жүйелі білім алуға мүмкіндік береді.

Лексика-грамматикалық минимумды қолдану әдістері тіл үйренушілерін түрлі тілдік тапсырмалар арқылы оқытуға, сөздік қорды кеңейтуге және сөйлем құрылымын дұрыс пайдалануға мүмкіндік береді. Оқытушы мен студенттің өзара ынтымақтастығы, түрлі жаттығулар мен тілдік ойындар арқылы үйренушілердің мотивациясын арттыруға болады.

Практикалық жұмыс

2-күн (15.05.2025)

zhansaya.bakhytbekkyzy@gmail.com [Сменить аккаунт](#)

Не будет видно получателю

*Обязательный вопрос

Тапсырмалар

Michel Thomas әдісі арқылы сөйлемдер тізбегін құраңыз. *

Мой ответ

Лексика-грамматикалық минимумының А2 деңгейіндегі "Үй. Мекенжай" тақырыбы бойынша берілген сөздердің ең маңызды деген 10-ын таңдап алыңыз. Әр сөзге бірнеше сөз тіркесін құрап жазыңыз. *

Мой ответ

"Құлау", "ақырын", "пікір", "кітап", "секіру", "мәссаған" сөздеріне ассоциациялық карта жасаңыз. *

Мой ответ

Екінші күннің практикалық тапсырмасы спикер Мәди Фазлдың баяндамасына тікелей байланысты болды. Қатысушылар өздерінің жауаптарын Google Forms-қа салды.

А1 және А2 деңгейлерінде лексика-грамматикалық минимумды қолдану әдістері – тіл үйренудің алғашқы кезеңдерінде аса маңызды рөл атқарады. Осы деңгейлерде студенттер негізгі сөздер мен қарапайым грамматикалық құрылымдарды меңгеріп, күнделікті өмірде қарым-қатынас жасау үшін қажетті дағдыларды алады. Бұл кезеңде басты мақсат – тілдің негізгі элементтерін түсіну мен қолдану, сөйлеу дағдыларын дамыту және өз ойларын қарапайым тілде жеткізе алу.

А1 және А2 деңгейлерінде лексика-грамматикалық минимумды тиімді қолдану – тіл үйренушінің сөйлеу дағдыларының қалыптасуына тікелей әсер етеді. Бұл деңгейлерде тілдік қор мен грамматикалық түсінігі әлі шектеулі болғандықтан, тек қажетті және қолдануға ыңғайлы бірліктерді ұсыну – оқыту үдерісінің сапасын арттырады.

ЛГМ негізінде жасалған тапсырмалар арқылы сөздерді жаттап қана қоймай, оларды сөйлеу барысында орынды қолдана білуге үйренеді. Сонымен қатар, қарапайым, бірақ жүйелі құрылымдар арқылы тіл үйренушілердің өз-өзіне деген с артады.

ІІІ ҚАЗАҚ ТІЛІН ҮЙРЕТУДІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ ЖӘНЕ ЭМОЦИОНАЛДЫ ЗИЯТ

ҚАЗАҚ ТІЛІН ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕР АРҚЫЛЫ НАСИХАТТАУ: МҰҒАЛІМДЕРГЕ АРНАЛҒАН ӘДІСТЕР МЕН ҚҰРАЛДАР

М.Н. Советбек

«Sovietback.school» тіл мектебінің жетекшісі, полиглот, блогер, тіл маманы

Қазақ тілі – Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі болып табылады. Ел азаматтарының, соның ішінде өзге ұлт өкілдерінің қазақ тілін меңгеруі елдің бірлігі мен ақпараттық тәуелсіздігінің кепілі болып табылады. Бұл тілде білім беру ұлттық мәдениетті, тарихты, дәстүрді, өнер мен әдебиетті насихаттау арқылы қоғамның рухани дамуына ықпал етеді. Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту – бұл тек тіл үйрету ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік ортаға бейімделу, ақпаратпен қамтамасыз ету және мәдени құндылықтарды сақтауға бағытталған маңызды процесс болып табылады. Осы мақсатта, әсіресе, қазақ тілін үйренуге қызығушылық танытқан адамдар үшін жаңашыл және тиімді әдістерді пайдалану қажет.

Мағжан Советбек – ағылшын тілі мұғалімі, блогер және тіл оқыту саласында тәжірибелі маман. Оның әлеуметтік желілердегі контенті қазақ тілін үйренуге деген қызығушылықты арттыруда үлкен рөл атқарады. Советбек әлеуметтік желілердің мүмкіндіктерін тиімді пайдалана отырып, қазақ тілін екінші тіл ретінде үйренушілерге арналған контент жасайды. Ол Instagram мен TikTok сияқты платформаларда түрлі тақырыптарда қазақ тіліне арналған қызықты, пайдалы және оқытуға бағытталған видеолар мен посттар жариялайды. Оның парақшаларында 100 мыңнан астам жазылушы бар, бұл оның аудиториясының кеңдігін көрсетеді. Оның контенті, өз кезегінде, қазақ тілін үйренуге деген сұранысты арттырып, жаңа белестерге жетуге мүмкіндік берді.

**әлеуметтік желідегі контент =
жаңа теледидар**

Атап өткен тағы бір маңызды аспект – әлеуметтік желілер қазіргі таңда жаңа теледидарға айналды. Көптеген адамдар ақпаратты күнделікті өмірде теледидардан емес, интернеттен алады. Сондықтан, контентті уақытында, әрі

дұрыс форматта ұсыну маңызды. Әлеуметтік желілер арқылы тілді насихаттау – тек жастарға ғана емес, әртүрлі аудиторияға әсер етуге мүмкіндік береді. Осы платформалар арқылы қазақ тілін үйренуге деген қызығушылықты арттыруға және оны үйрену процесін қызықты әрі тиімді етуге болады.

жеке бренд/тілді насихаттау =
контент көлемі
+
аутентика (ерекшелік)

Қазақ тілін үйренуге қызығушылық танытқан аудиторияға сапалы контент ұсыну үшін бірнеше маңызды қағидаларды сақтау қажет. Әлеуметтік желілердегі контент жүйелі, сапалы және қызықты болуы тиіс. Мағжан Советбек аптасына кемінде 2 пост жариялауды ұсынады, ал үздік контент жасаушылар күніне 4 рилс жариялайды. Бұл контенттің тұрақтылығы мен белсенділігін көрсетеді. Әр платформаға бейімделген контент жасау да маңызды, мысалы, Instagram-да визуалды тартымды, TikTok-та көңілді және қысқа видеолар жариялау тиімді болады. Контентті жасау кезінде аудиторияның қызығушылығын, заманауи трендтерді және әр платформаның ерекшелігін ескеру қажет.

аутентика - ерекшелік

- **әр адам - қызық тұлға**
 - **менің жағдайымда: ән айту, әзілдер, спорт**
- **don't create - DOCUMENT!**

Әлеуметтік желілердің қазақ тілін үйренудегі рөлі зор. Олар тіл үйренушілерге бірнеше аспектілер бойынша көмек көрсетеді:

Мотивация: Әлеуметтік желілер тіл үйренуге қызығушылық танытқан адамдарға мотивация береді. Тұрақты түрде жарияланатын контент тіл үйренушілердің алға ұмтылуына ықпал етеді.

Қызықты форматтар: Әлеуметтік желілер грамматика мен жаңа сөздерді жеңіл әрі қызықты түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Видеолар мен графикалық материалдар арқылы тіл үйрену процесі тиімді әрі есте қаларлық болады.

Сөйлеу дағдылары: Әлеуметтік желілердің видео контенті сөйлеу дағдыларын дамытудың тиімді құралы болып табылады. Тілді күнделікті сөйлесулерде қолдану дағдылары дамиды.

Әр түрлі дағдыларды қатар дамыту: Жазылым, тыңдалым, айтылым, оқылым дағдыларын бірге дамытуға болады. Әлеуметтік желілерді қолдана отырып, бұл дағдылардың барлығын бір уақытта дамыту мүмкіндігі туындайды.

Әлеуметтік желілер әртүрлі контекстке ие, сондықтан контентті нақты бір платформаның ерекшеліктеріне сай жасау өте маңызды. Мысалы, TikTok-та қысқа, көңілді және көрнекі видеолар жақсы жұмыс істейді, ал Instagram-да визуалды жағынан тартымды рилс пен сторилер арқылы ақпарат ұсыну тиімді. YouTube-та тереңірек талдау жасауға мүмкіндік бар, сондықтан ұзақ видеолар мен толыққанды оқыту контенті жасауға болады. Әр платформаның аудиториясы мен мүмкіндіктерін ескере отырып, контентті бейімдеу маңызды.

неге жеке бренд - құруға тұрарлық нәрсе?

Контент жасаушы өз аудиториясын жақсы түсінуі керек. Аудиторияның жасы, қызығушылықтары, білім деңгейі және тіл үйрену қабілеті контент мазмұнын анықтайды. Жастар арасында танымал трендтерді пайдалану, қазіргі поп-мәдениетке сүйену арқылы тіл үйренуді заманауи етуге болады. Контексті ескере отырып, әр платформаның “тілінде” сөйлеу контенттің тартымдылығын арттырады.

Контент жасаушының жеке тұлғасы да маңызды рөл атқарады. Мағжан Советбек өзінің хоббиері мен әзілдері, ән айту қабілеті арқылы аудиториямен тығыз байланыс орнатады. Бұл аудиторияның контентті тек

білім алу үшін ғана емес, жеке тұлғаны танып-білу үшін де қызығушылық танытуына себеп болады. Контент тек үйретуге бағытталмай, көрерменмен эмоционалдық байланыс орнатуға, олардың сенімін қалыптастыруға да ықпал етуі тиіс.

**contacts lead to
contracts**

Қазақ тілін үйрететін мұғалімдерге арналған бірнеше практикалық ұсыныстар:

Тұрақты контент жариялау: Мұғалімдер аптасына бірнеше рет контент жариялауды әдетке айналдыруы қажет.

Түсінікті және жеңіл тілде видео жасау: Видео контентті жеңіл және қарапайым тілде жасау арқылы тіл үйренушілердің түсіну деңгейін жоғарылату.

Қызықты тапсырмалар қолдану: Ойын түріндегі тапсырмалар, интерактивті материалдар арқылы тіл үйрену процесін қызықты ету.

Қоғамдық трендтерге негізделу: Мемдер мен челлендждер сияқты трендтерді қолдану арқылы контенттің қызығушылығын арттыру.

Пікірлерді ескеру: Тіл үйренушілердің пікірлері мен ұсыныстарын ескеріп, контентті жетілдіру.

Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуда әлеуметтік желілердің мүмкіндігі шексіз. Бұл үдерісті тиімді жүргізу үшін креативтілік, жаңашылдық және жүйелілік қажет. Менің тәжірибесі – мұғалімдер үшін үлгі әрі шабыт көзі. Оның көрсеткен жолымен жүріп, әр мұғалім қазақ тілін кеңінен насихаттауға және оны екінші тіл ретінде үйренуге қызығушылық танытқан көптеген адамдарға көмек көрсетуге өз үлесін қоса алады.

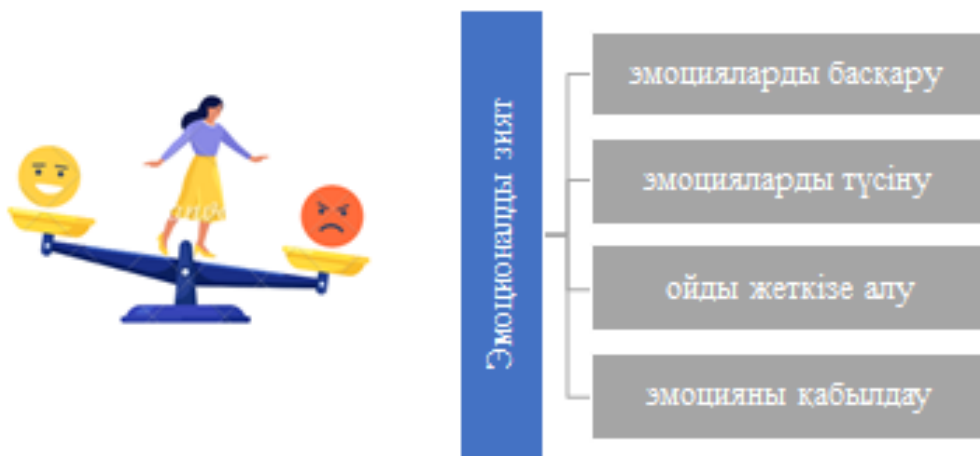
В1, В2 ДЕҢГЕЙЛЕРІНДЕ ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМДЫ ҚОЛДАНУ ӘДІСТЕРІ

Д.Ж. Оспанова

Ш.Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық
орталығы Әдістеме LAB жетекші ғылыми қызметкері

Қазақ тілін шет тілі ретінде үйрету барысында лексика-грамматикалық минимумды меңгерту – білім беру жүйесінің маңызды және өзекті мәселелерінің бірі. Әсіресе, тіл үйренушілердің В1-В2 деңгейінде коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда лексика-грамматикалық минимумның рөлі зор. Бұл деңгейде тіл үйренушілердің қазақ тілін тиімді меңгеруі үшін грамматикалық құрылымдар мен сөздік қордың негізі қалануы керек. Сонымен қатар, тілдің эмоционалды және мәдени астарын, эмотивті лексика мен паралингвистикалық тәсілдердің үйлесімді қолданысы маңызды фактор болып табылады. Бұл баяндамада лексика-грамматикалық минимумды меңгертудің заманауи тәсілдері, ұлттық-мәдени компоненттерді қамтитын тілдік бірліктердің орны, сондай-ақ эмоционалды зиятты дамыту құралдары қарастырылады.

Эмотивті құзырет және эмоционалды зият

Эмотивті сөздер – адамның сезім-күйін, эмоциясын білдіретін сөздер мен сөз тіркестері. Олар сөйлеу тілін шынайы, әсерлі және эмоционалды етеді. Лексика-грамматикалық минимум (ЛГМ) – белгілі бір тілдік деңгейде меңгерілуі қажет негізгі сөздер мен грамматикалық құрылымдардың жиынтығы. В1 және В2 деңгейлерінде бұл минимум кеңейіп, сөйлеу барысында сезімді білдіруге арналған эмотивті сөздердің үлесі арта түседі.

- *Кешіріңіз, атай, сізге сұрақ қойсам бола ма?*
- *«Айналайын, айып етпе, немерем күтіп қалды. Ренжіме».*
- *Оқасы жоқ, сау болыңыз.*

- *Кешіріңіз, бірер минут уақытыңызды бөле аласыз ба?*
- *Айып етпеңіз. Кешігіп барамын.*
- *Оқасы жоқ. Жолыңыздан қалмаңыз [199, 55].*

Тапсырма

Автобус

Кофехана

Жол сұрау

1. Лексика-грамматикалық минимум және оның қолдану аясы

1.1. Лексика-грамматикалық минимум

Лексика-грамматикалық минимум – тіл үйренушінің тілдік қатынасты тиімді жүзеге асыру үшін қажет болатын сөздер мен грамматикалық құрылымдардың жиынтығы. Бұл минимум оқытудың әр деңгейіне сәйкес құрастырылады. B1-B2 деңгейі үшін лексика мен грамматика тіл үйренушілердің әртүрлі өмірлік жағдайларда еркін қарым-қатынас жасауына мүмкіндік береді.

Тапсырма үлгісі (мектеп)

№	Жағдаят	Эмоцияның вербалдануы	Кілт сөздер
1	Қожаның айнамен (өзімен) сөйлесуі.	(кино үзіндісінен тыңдап жазылады)	теріп жазылады
2	Дойбы ойнағанда Жанармен ұрысып қалуы.		
3	Мектептегі жиналыс.		

Грамматикалық минимум B1-B2 деңгейінде келесідей негізгі аспектілерді қамтиды:

- Етістіктің шақ категорияларын меңгеру: өткен шақ, осы шақ, келер шақ. Бұл шақтар тіл үйренушінің уақытты дұрыс анықтап, оқиғаның орындалу тәртібін түсінуіне көмектеседі.

- Жіктік, тәуелдік, септік жалғауларын қолдану: бұл деңгейде тіл үйренушілер өз ойын нақты әрі дұрыс жеткізу үшін септік және тәуелдік жалғауларын қолдануды игеруі керек.
- Салалас және сабақтас құрмалас сөйлемдерді түсіну және құра білу: күрделі құрылымдар арқылы тіл үйренуші ойды тереңірек және жүйелі түрде жеткізе алады.

Үлгі:

- ...Мынау тамағымдағы дақ содан қалған, қарағым, әйтпесе екі аяқтының аруы едім. – Енесі өз сөзіне өзі күлді.
- Сіз қазір де сұлусыз, ата, – Айна енесінің бетінен сүйді.
- Сұлулық бізден қалғаны қа-ша-а-а-а. – Кемпір үйдің босағасына қарап әлдебір ойға берілгендей, әлдене ойына оралғандай үнсіз жатты [О.Бөкей. Атау кере].

Лексикалық минимум тақырыптық сөздер мен тіркестерді қамтиды. B1-B2 деңгейінде жиі қолданылатын тақырыптық сөздік қорға мыналар жатады:

Отбасы және қарым-қатынас

Көлік және саяхат

Білім, жұмыс және демалыс

Қоғамдық қызметтер мен әлеуметтік байланыстар

Тақырыптық сөздік қор тіл үйренушінің күнделікті өмірде қажетті сөздермен танысуына, сондай-ақ кәсіби және әлеуметтік жағдайларда еркін сөйлеуіне мүмкіндік береді.

2. Эмотивті лексика және оның тіл үйретудегі рөлі

Эмотивті лексика – бұл сөздер мен тіркестердің тілдік және эмоционалды мәні бар. Эмотивті лексика қарым-қатынас кезінде тілдің эмоциялық жағын білдіреді және ұлттық дүниетаным мен мәдениетті жеткізеді. Мысалы:

"Айналайын", "ренжіме", "оқасы жоқ", "айып етпе" деген сөздер арқылы қазақ халқының мейірімділік, қамқорлық, құрмет сияқты қасиеттері көрсетіледі.

Эмотивті лексиканың тіл үйретудегі тиімділігі

* эмотивті лексика – өзге тілді үйренушілерге тілдің ұлттық-мәдени ерекшеліктерін көрсететін, таз ұғып алуға мүмкіндік беретін бірден-бір құрал.

Эмоционалдық күй	Сүйіспеншілік	Бақыт	Тағзым	Өзге	Ренжі	Қорқыну	Ұяту	Ұялу	Толық	Қызығу	Жанғылу	Қызығу	Манифестация	Қайғы	Шаршу	Жұбаталып	Мәңгілену	Бас тарту	Сомарт	Жанғылу
A1	3	1 0	8	0	4	1	7	2	3	5	1	2	1	1	1	4	5	0	0	0
A2	1	1 0	9	4	7	2	1 5	0	2	9	6	4	7	5	4	4	9	4	3	0
B1	3	1 8	1 2	4	3 4	2	1 0	4	3	1 1	1	3	7	5	2 3	1	6	2	2	1
B2	3	1 3	8	1 0	3 2	1	1 0	7 7	2	5	2	1 3	4	6	5 4	1	9	0	3	2
Барлығы	1 0	5 1	3 7	1 8	7 7	6	4 2	1 3	1 0	3 0	1 0	2 2	1 9	1 7	1 2	3 5	2 9	6	8	3

«Жүрегіңе ауыр алма», «қазақтың ырымдары» сияқты тіркестер ұлттық мәдениетке тән ерекшеліктерді жеткізеді. Эмотивті лексика тек тіл үйренушінің сөздік қорын байытумен шектелмейді, сонымен қатар ол оның қазақ халқының әлеуметтік және мәдени ерекшеліктерін түсінуге мүмкіндік береді. Эмотивті лексика арқылы тіл үйренуші қарым-қатынаста сыпайылық пен құрметті білдіретін тілдік құралдарды қолдануға үйренеді.

3. Эмотивті құзырет және эмоционалды зият

Эмотивті құзырет – бұл тұлғаның тілдік қарым-қатынаста эмоцияны дұрыс тани білу, білдіру және басқару қабілеті. Бұл құзыретті дамыту сөйлеу әрекеттерінің барлық түрін (тыңдау, оқу, жазу, сөйлеу) жандандыруға ықпал етеді. Эмотивті құзыреттің жоғары деңгейі тіл үйренушінің эмоцияны дұрыс анықтап, оны сөзбен немесе басқа паралингвистикалық құралдармен (мимика, интонация) тиімді білдіруіне мүмкіндік береді.

Эмоционалды зият – бұл адамның өз эмоциясын, өзгенің эмоциясын тани білу және оны дұрыс басқару дағдысы. Эмоционалды зияттың болуы адамға қарым-қатынас барысында сезімдерді дұрыс басқара білуге және тиімді тілдесуге көмектеседі. Эмотивті лексика мен тілдік жағдаяттарды қолдану арқылы студенттердің зияттық және эмоционалды қабілеттері дамиды. Тіл үйренушілер өздерінің ішкі күйзелістерін, қуаныштарын немесе өкініштерін тіл арқылы тиімді жеткізе білуі тиіс.

4. Паралингвистикалық тәсілдер және интонациялық үлгілер

Тіл үйренуші үшін паралингвистикалық тәсілдер (интонация, дауыс ырғағы, мимика, ым-ишара) маңызды құрал болып табылады. Паралингвистикалық құралдар тілдің экспрессивтік мәнін тереңдетеді, сөйлеушінің эмоциясын немесе ішкі күйін анықтауға көмектеседі.

Интонацияның көмегімен сөйлеуші тек ақпаратты жеткізіп қана қоймай, өз эмоциясын, көңіл-күйін де білдіре алады. Мысалы, бір ғана "Неге біз осы..." құрылымының өзі сөйлеушінің көңіл-күйін, ашуын немесе наразылығын білдіруі мүмкін:

"Неге біз осы ұйықтай береміз?" – наразылық білдіреді;

"Неге біз осы жұмысқа кешігеміз?" – қынжылу;

"Неге біз осы ашуланамыз?" – сұрақ арқылы ашу мен түсініспеушілікті білдіреді.

Неге біз осы

• Орнынан қарғып тұраан Таған қал қатпартап сіміріп жіберді де, нәрға жапты өтіп құлап түсті. Жатқан қатында суқ саусағын шошайтты:– Неге біз осы... жанымызда жанып тұрған отты не су құйып өшіреміз, не болмаға май құйып лаулата өртеп жібереміз. НЕГЕ БІЗ ОСЫ бұл дүниенің барлық мүлкін арғы дүниеге арқалап көтердей, мұрнымыздан қан аққанша дүние-боқ жиямыз, а? Айтыңдаршы, ағайын, салт басым, сабақ қашымынан басқа түгім жоқ менің сендерден қай жерім кем? Кімнің тұнығын шайқатын, кімдердің ырысын ішіп тауысыттын? Соншалықты неге жек көресіңдер? Мен – талантты. Менің білетінімнің тәжірім-ақ, бес процентін иерсесіңдер, алдеқашан данышпан болып әлемнің билігін қолдарыңа алмайсыңдар ма? Ей, Захар, сен жақсы орыссың, түрік таныс, бір жерден көрген сияқтымын. Қайдан? Мүмкін, айыртұрғыштан, бәлкім, ЛТП-дан... [153].

паралингвистикалық тәсіл: **фонациялық, кинесикалық және графикалық**

Тіл үйренуші осындай интонациялық үлгілерді дұрыс қолдану арқылы тілдің экспрессивтік және риторикалық функцияларын меңгереді.

5. Мәтінмен жұмыс және тілдік жағдаяттар

Қазақ көркем әдебиеті мен мәдениеті тіл үйренушіге тілдің терең табиғатын түсінуге көмектеседі. Мысалы, Оралхан Бөкейдің "Атау кере" шығармасындағы кейіпкерлер арасындағы диалогтар қазақ тілінің эмоциялық бояуын, интонация мен сөйлеу мәнерін түсінуге мүмкіндік береді. Мәтінмен жұмыс істеу барысында тіл үйренуші. Сөйлеу үлгілерін жаттап қана қоймай, оны нақты жағдаятқа сай қолдануға үйренеді; Ұлттық танымдағы тілдік құрылымдарды меңгереді; Тілдің функционалдық стильдерімен танысады.

Мәтіндер арқылы тіл үйренушілердің сөйлеу дағдылары дамиды, сондай-ақ мәдени және эмоционалды контекстті дұрыс түсінуге мүмкіндік алады.

- Неге біз осы? – адамның айналасында болып жатқан құбылыс, нәрселерге, адамдарға налуы, өзіне өзі реніші «неге?», «осы» сөздері арқылы аңдалып тұрғанын анықтауға болады:
- Неге уақытыңда келмейсің осы?
- Неге сен ұйықтап бересің осы?
- Неге сүйтесің осы?
- Неге осы?
- Мұндағы «неге» жауапсыз сұрақтардың, көңіл толмауды білдіруге, ал «осы» күнделікті қайталанып, әдетке айналған қылыққа қарсы жақтырмау, қолдамға, ұнатпауды білдіру әлеуетін көрсетеді. Тіл үйренушілерге осындай бәліктерге мән беру арқылы да үйреніп жатқан тілдің эмотивті, қатысымдық әлеуетін көруіне мүмкіндік жасалады.

Тапсырма

Үлгі бойынша қандай мысал ұсынар едіңіз?

Тиімділікті тексеру

қазақ	орыс	түрік	азбек	қырғыз	украин	америкалық	қытай	
16	11	11	4	3	2	2	1	

Жалпысы: әйел - 39, ерлер - 12.
Жас ерекшелігі: 18-30 жас - 39 жігіт, 30-40 жас - 9 жігіт, 40+ жас - 3 жігіт.

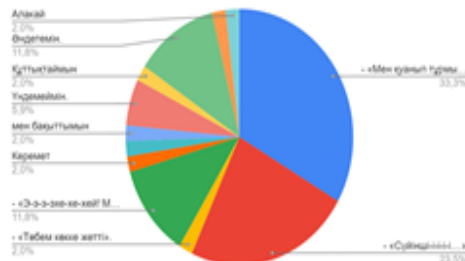
Қатысымда эмоцияны дәл жеткізуге көмектесетін сөздерді үйрену қажет пе?

Less needed / аз білді
13.7%

Required / керек
86.3%

Қазақ тілінде қуанышты жеткізудің сізге ең ыңғайлы формасы:

Қатты ашуланғанда не айтасыз?

Сөзге не?
2.0%
«Ақша емес аяғым»
3.3%

Сөйлемді айтпай қала
11.7%

«Құдай-ай, көп ашу»
10.0%

«Ей-ей-ей»
10.0%

«Ой-дәуір»
10.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

«Мен ашуланамын»
20.0%

Сөйлемді жалғастыру тапсырмасы
Сөз таңдау тапсырмасы

7. Жоғарыдағы мысалдардың тілді түсінуге септігі тие ме?

They are needed to.
10.7%

Not very effective if I
10.7%

Very effective if I
20.0%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Quickly remembered
33.3%

Sentence pattern

Неге біз осы...

а) белмеде отырамыз?

ә) туралы ойламадық?

б) әлемде ерекшеміз

в) сауалнаманы толтырып отырмыз?

г) автобуспен барамыз?

ғ) Қазақстанда тұрамыз?

д) өмірдің мәнін жәні іздеп, осы дүниедегі өз

орнымызды түсінуге тырысамыз

е) көшеге келдік

ж) тойламаймыз.

з) тиіспеші

и) қуанамын

е) сабаққа барамыз.

Неге біз осы...

а) осындаймыз?

ә) қызықты адамдар

б) қуанамыз?

в) орысша қосымша сөйлейміз?

г) тиіспеші, ұрсапыз

д) жұмысқа барамыз?

е) біз бұл әлемде өмір сүреміз?

ж) жалтақамыз

з) көп уақытты бос өткіземіз?

и) бай емеспіз?

у) әрқашан қиындыққа тап боламыз?

ф) тил үйренгенде практикаға көңіл бөлмейміз

қ) оңбағанбыз

л) қиналамыз ойымызды жеткізгенде

м) қатысқандық

н) үнемі күліп жүре алмаймыз?

ң) біз осы ашуланамыз?

п) қолымыздан келетін істі дәл қазір жасаудың

орнына кейінге қалдырамыз?

р) өтірік сөйлейміз?

Қазақ тілін шет тілі ретінде оқытуда лексика-грамматикалық минимумды меңгертудің маңызы зор. В1-В2 деңгейінде тіл үйренушілердің коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін лексика мен грамматика ғана емес, сонымен қатар эмотивті лексика, паралингвистикалық құралдар және эмоционалды зият да маңызды рөл атқарады. Қазақ тілін үйренуші тек тілдік құрылымдарды меңгеріп қана қоймай, сондай-ақ ұлттық мәдениетті, эмоцияларды білдіру жолдарын, сөйлеу мәнерін де игеруге тиіс. Бұл аспектілердің үйлесімді түрде қолданылуы тіл үйрету процесінің сапасын арттырып, тіл үйренушінің толыққанды коммуникативтік тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз.....	4
---------------	---

I ЛЕКСИКА-ГРАММАТИКАЛЫҚ МИНИМУМДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Ш. Қапантайқызы

Лексика-грамматикалық минимум және қазақ тілін деңгейлеп оқыту әдістемесі.....	5
---	---

Ж.Қ. Ербатырова

Лексика-грамматикалық минимум арқылы тапсырмалар құрастыру жүйесі.....	17
---	----

II ҚАЗАҚ ТІЛІН ЕКІНШІ ТІЛ/ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

М.Н. Базілбек

Қазақ тілін үйретушілердің кәсіби құзіреттіліктерін арттыру.....	24
--	----

А.С. Зинедина

A1, A2 деңгейлерінде лексика-грамматикалық минимумды қолдану әдістері.....	29
---	----

III ҚАЗАҚ ТІЛІН ҮЙРЕТУДІҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ ЖӘНЕ ЭМОЦИОНАЛДЫ ЗИЯТ

М.Н. Советбек

Қазақ тілін әлеуметтік желілер арқылы насихаттау: мұғалімдерге арналған әдістер мен құралдар.....	36
--	----

Д.Ж.Оспанова

B1, B2 деңгейлерінде лексика-грамматикалық минимумды қолдану әдістері.....	40
---	----